

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

EN LIKVÄRDIG UTBILDNING FÖR ALLA BARN - EN SOCIOEKONOMISK FRÅGA?

En kvalitativ studie om förskollärares och rektorers arbete för en likvärdig utbildning

Namn: Emma Ivanovic och Maria Neild
Program: Förskolläraryrket för yrkesverksamma

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA 2GY
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/22
Handledare: Kristina Hunehäll Berndtsson
Examinator:

Nyckelord: Likvärdighet, kvalitet, normkritik, klass, förskola

Abstract

Syftet med denna studie är att undersöka hur två rektorer och fyra förskollärare, i två socioekonomiskt skilda områden, talar om och beskriver arbetet med en likvärdig utbildning. Studien utgår från ett normkritiskt perspektiv där fokus ligger på att möta eventuella diskurser och förgivettaganden i de olika områdena. Grunden för studien utgår från den del i läroplanen som beskriver att förskolan skall vara likvärdig oavsett var i landet den bedrivs och att den skall utgå från barns specifika behov och förutsättningar. Forskningsfrågorna syftar till att ta reda på hur förskollärare och rektorer talar om begreppet likvärdighet utifrån just barns olika behov och skilda uppväxtvillkor. Studien lyfter forskning som berör det faktum att Sverige är segregerat, varpå det blivit än mer viktigt att ta reda på om läroplanens skrivning om likvärdighet bedrivs och arbetas med i de olika förskolorna. Studien utgår från en kvalitativ metod där förskollärare och rektorer deltar i en semistrukturerad intervjuform. Deras svar presenteras i resultatdelen och analyseras utifrån en tematisk analysprocess som kopplas till normkritisk teori samt tidigare forskning. De resultat som framställs är de som ansetts mest viktiga och handlar om hur förskollärare och rektorer beskriver området de arbetar i, hur de arbetar med normer på olika sätt men även hur kvalitet i förskolan arbetas med och görs synlig. Respondenterna får uppge sin egen redogörelse av begreppet likvärdighet och dess innebörd för att sedan beskriva vad det pedagogiska arbetet kan innebära. I deras uttalanden om likvärdighet visas två perspektiv, ett bredare perspektiv som beskrivs av rektorerna, som handlar om ledning och organisation samt ett snävare och mer inriktat perspektiv som förskollärare beskriver fokuserar på barns behov. Dessa två perspektiv kopplas till det diskursiva begreppet kvalitet och analyseras utifrån förskollärares och rektorers skilda uppdrag och ansvarsområden. Både likheter och skillnader mellan de båda förskolorna synliggörs och beskrivs vidare i slutdiskussionen.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till alla forskollärare och rektorer som hade möjlighet att ställa upp på intervjuerna, utan er insats hade denna studie inte varit genomförbar.

Vi vill också tacka vår handledare Kristina Hunehall Berndtsson som har bidragit med många råd och stöttat oss genom hela processens gång & ett stort tack för din flexibilitet och för dina svar på många av våra frågor.

Under hela vår process har vi haft ett nära samarbete där vi bollat idéer och tankar med varandra. Vår arbetsprocess har varit likvärdig och utgått från flexibilitet och kontinuerlig kommunikation. Vi har varandra att tacka för detta goda samarbete, för vår uthållighet och det goda klimat vi lyckats upprätthålla under hela kursens gång.

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	4
Syfte och frågeställningar	5
Tidigare forskning	6
<i>Kvalitetens betydelse för likvärdighet</i>	6
<i>Förskolans arbetsätt</i>	8
<i>Socioekonomiska förhållanden</i>	9
<i>Sammanfattning av tidigare forskning</i>	11
Normkritiskt perspektiv	12
<i>Normer</i>	13
<i>Klass</i>	13
<i>Diskurser</i>	14
Kvalitativ metod	14
<i>Urval och avgränsningar</i>	15
Förskolan Ekorren	16
Förskolan Melonen	16
<i>Semistrukturerade intervjuer</i>	16
Utformandet av intervjufrågor	16
Genomförande	17
Analysprocess	17
<i>Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet</i>	18
<i>Forskningsetiska överväganden</i>	18
Resultat	19
<i>Förskolan Ekorren</i>	19
Socioekonomiska förhållanden	19
Att arbeta olika för likvärdighet	21
Normkritiskt arbete - en förutsättning för likvärdighet	23
Kompetensutveckling - "Alla måste med på tåget!"	24
<i>Förskolan Melonen</i>	25
Socioekonomiska förhållanden	25
Att arbeta olika för likvärdighet	26
Normkritiskt arbete - en förutsättning för likvärdighet	27
Kompetensutveckling - "Stärka personalen i sin profession"	29
Slutdiskussion	31
<i>Vad definierar likvärdighet?</i>	31
<i>Jämförelse av de olika förskolorna</i>	32

<i>Förskollärares yrkesutövning</i>	32
<i>Förslag till vidare forskning</i>	33
Referenslista	34
Bilagor	38
<i>Bilaga 1-Intervjuguide</i>	38

Inledning

Den här uppsatsen handlar om likvärdighet och kvalitet i förskolan. Enligt Vetenskapsrådet (2017) beskrivs kvaliteten i förskolan utifrån förhållningssättet en likvärdig förskola för alla barn och beskrivs utifrån två olika typer, *processkvalitet* och *strukturkvalitet*. Processkvalitet lägger fokus på relationen mellan förskolepersonal och barn och strukturkvalitet är relaterad till likvärdighetens villkor. Dessa två kvaliteter bildar en helhet som ligger till grund för en likvärdig förskola. Det är därför viktigt att alla barn möts av förskolepersonal där deras kompetens bidrar till att relationerna mellan personal och barn håller en hög kvalitet och får barnen att känna sig inkluderade och sedda utifrån likvärdighets aspekten.

Samhället innefattar fenomen som berör människors ageranden, antaganden, normer och relationer till varandra, men även hur grupper och samhällsklasser påverkas av varandra (Ahrne & Svensson, 2015). I den här studien kommer vi att undersöka hur förskollärare och rektorer talar om begreppet likvärdighet i förskolan. Om det beskrivs olika och på vilket vis det kan komma att påverka utformandet av förskolans utbildning. Läroplanen för förskolan (2018) skriver att förskolans utbildning skall vara likvärdig var i landet den än må bedrivas men att den samtidigt inte skall formas lika.

Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan. Det innebär att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika. (Läroplan för förskolan, (lpfö-18), 2018, s.6)

Resurser skall därmed fördelas olika beroende på barns olika förutsättningar vilket gör det intressant att studera om likvärdigheten och dess arbete faktiskt är något vi kan definiera. Andersson och Sach (2017) beskriver *likvärdighets begreppet* som både problematiskt och komplext eftersom förskollärare tolkar läroplanen på olika sätt, vilket kan generera i att det skapas märkbara kvalitetsskillnader i vad som uppfattas vara en likvärdig utbildning. Vårt intresse ligger därför i att studera *om* och *hur* olika tolkningar av begreppet kan komma att påverka barns möjligheter till en likvärdig utbildning. Vi är intresserade av att undersöka om förskolan verkligen är likvärdig och vilka möjligheter förskolor ges för att driva arbetet framåt.

Hildén (2018) beskriver att viktiga aspekter för att verka för en likvärdig förskola är att det ska finnas utbildad personal och att förskolläraren ska bedriva undervisningen för barnen. Vidare förklarar de hur bristen på förskollärare skapar stora problem i arbetet med likvärdighet och menar på att det är extra viktigt att förskollärare ges förutsättningar för att bedriva undervisning, ges tid för både planeringstid och reflektera med andra förskollärare om pedagogiska frågor.

När vi använder oss av likvärdighets begreppet i studien är det kopplat till den diskurs som Skolverket (2021) beskriver utifrån tre aspekter; lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och att utbildningen ska vara kompensande. Dessa aspekter förstärker vad Läroplanen för förskolan (2018) menar med att utbildningen skall anpassas till varje barns behov och förutsättningar. Ordet likvärdighet innebär inte att alla barn ska ha exakt lika mycket resurser tilldelade eller att alla verksamheter är likformade, tvärtom innebär likvärdighets perspektivet i förskolans utbildning att varje barn får de resurser och det stöd som är avsatt för just deras behov och förutsättningar (Ekström, 2020).

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag. I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. (Skollag 2010:800, Kapitel 1, 8 §)

När vi beskriver *socioekonomiska områden* i vår studie handlar det om grupper i samhället utifrån olika yrken, utbildningsnivå och inkomst. Enligt Jämlikhets Rapporten (2017) från Göteborgs stad redogörs det för att det finns tydliga ojämlika skillnader vilket innebär att ekonomiska villkor skiljer sig mellan olika geografiska områden i staden. Förskolan är den första skolverksamhet barnen möter och utgör, utifrån styrdokumentet, en inkluderande verksamhet som skall vara tillgänglig för alla barn (Svärd 2022).

Skollagen (2010:800) redogör för vilka centrala aspekter som kan garantera en hög *kvalitet* i förskolans utbildning. Att forskning, beprövad erfarenhet samt kunskap om förskolans skilda förhållanden idag ligger till grund för skillnader av kvalitet. Ekström (2020) beskriver hur segregationen i dagens samhälle medför en problematik i att upprätthålla den goda kvalitén som förskolan enligt Skolverket/skollagen ämnar göra. Förutsättningarna blir då ojämna vilket gör att det blir svårt att förmå kunskapsuppdraget i att ge alla barn det stöd de behöver.

Syfte och frågeställningar

Utifrån ett normkritiskt perspektiv undersöks i denna studie, hur förskollärare och rektorer på två förskolor belägna i olika socioekonomiska områden talar om och förstår begreppet likvärdighet i förskolan samt huruvida familjers och vårdnadshavares socioekonomiska förhållanden påverkar arbetet för hur barn ges förutsättningar till en likvärdig utbildning. Studien utgår från följande frågeställningar:

- Hur talar förskollärare och rektorer, i olika socioekonomiska områden, om begreppet likvärdighet i relation till förskolans utbildning?
- Hur talar förskollärare och rektorer på förskolorna om normkritisk pedagogik?
- Vilka skillnader och likheter kan vi se vid en jämförelse av de olika förskolorna?

Tidigare forskning

För att få en djupare förståelse om likvärdighets begreppet och vilka problemområden som undersökts redogör vi nedan för tidigare forskning med relevans för studien. Vi kan se att forskningen kring likvärdighets begreppet blir speciellt viktig och betydelsefull i relation till att förskolan ses lägga grunden för barns livslånga lärande. Problematik och komplexitet kring begreppet har forskats kring och beskrivs nedan utifrån olika perspektiv och aspekter som syftar till att arbeta för en social jämlikhet i förskolan.

Skolverket (2021) beskriver att arbetet med likvärdighet i förskolan är av stor vikt för att samhället är på väg att bli alltmer ojämlikt. Forskning visar att det finns stora kvalitetsskillnader mellan förskolor i Sverige. Det finns en ovisshet om vad likvärdighetsuppdraget i förskolan faktiskt innebär samt hur det ska genomföras och kontinuerligt följas upp. Ett av olika kriterier för att uppnå en likvärdig förskola beskrivs utifrån Vetenskapsrådet (2015) genom att barn ska mötas av en förskoleverksamhet med hög kvalitet. Att barns potential skall tas tillvara och att de skall mötas av genuina, värdefulla och respektfulla relationer av pedagogerna på förskolan. I nästkommande stycke redogör vi mer för vad kvaliteten har för betydelse i studiens sammanhang.

Kvalitetens betydelse för likvärdighet

Kvaliteten i förskolor är mycket varierande förklarar Williams och Sheridan (2019), vilket ger barn ojämlika förutsättningar för en likvärdig utbildning. Det är då ytterst viktigt att förskolor bibehåller hög kvalitet för att det kommer att främja barns utveckling inom alla målområden och det kommer på sikt förbättra barns uppväxtvillkor. Förskolor som däremot har en låg kvalitet förstärker negativa sociala mönster som kommer ha en markant påverkan på samhället ur ett framtidsperspektiv.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2009) utvärderar i sin studie hur barns förutsättningar för utveckling och lärande varierar beroende på förskolans kvalitet. I förskolorna med låg kvalitet finns det en bristande pedagogisk medvetenhet bland pedagogerna där det är mycket fokus på regler utifrån ett maktperspektiv och materialet är ej tillgängligt för barnen vilket begränsar barns möjligheter till lärande inom många målområden. Däremot i förskolorna med hög kvalitet blir det tydligt att pedagogerna interagerar med barnen, skapar trygghet och fokuserar på barns intressen och erfarenheter i förhållande till läroplansmålen för förskolan. Pedagogernas interaktion med barnen skapar möjligheter för dem att utvecklas och nå sin fulla potential vilket främjar deras lärande och inflytande. I sin studie om barns lärande redogör Sheridan m.fl. (2009) för hur viktigt det är att erfarenheter tas tillvara samt att de vuxna förstår barn utifrån deras behov och rättigheter. De trycker på vikten av en god kommunikation för en hög kvalitet i förskolan. Kommunikationen beskrivs som meningsfull i ett samspel mellan vuxen och barn och är avgörande för hur barn tillägnar sig sin sociala omvärld.

I en rapport från Vetenskapsrådet (2015), som gjorts för att bland annat tydliggöra innebörderna kring begreppet likvärdighet, beskrivs hur Skolverkets målsättning är att bedriva en utbildning av hög kvalitet för alla barn. Förskolans roll för barnets fortsatta framtid inom det svenska utbildningssystemet blir mer avgörande och bör därför inte separeras från den diskussionen som skolan för gällande en likvärdig utbildning. I rapporten lyfts forskning fram som visar på en ökad segregation i samhället och att det blir än mer

viktigt att titta på de sociala och ekonomiska faktorer som påverkar utbildningens funktion och dess möjlighet till ett socialt jämlikt samhälle. Till skillnad från skolans verksamhet bedrivs inga uppnåendemål i förskolan, vilket kan göra det mer utmanande att mäta och förhålla sig till olika faktorer som berör begreppet likvärdighet och förskolans kvalitet. Rapporten betonar därför vikten av att kontinuerligt göra nationella kartläggningar för att samla underlag för att förstå likvärdighets begreppet men även för att möta de olika forskningsområden som blir betydande för förskolans utveckling. Inom den forskning som Vetenskapsrådet (2015) redogör för beskrivs hur det är extra viktigt att förskoleverksamheten påvisar hög kvalitet, främst i områden där barn lever i missgynnande förhållanden eller i minoritetsgrupper. De påvisar även en skillnad av utbildad personal mellan olika områden, där deras siffror visar på att andelen utbildade förskollärare är som högst i glesbebyggda områden och som lägst i förortsområden till storstäder.

Vidare i rapporten skriver Vetenskapsrådet (2015) hur arbetet kring likvärdighet handlar om en diskussion om kvalitet utifrån ett flertal dimensioner som utgörs av samhälle, lärare, barn och kontext. De fyra dimensionerna verkar var för sig men bör samtidigt förstås i ett samspel med varandra. Vetenskapsrådets forskning visar på att kvalitetsens centrala del handlar om interaktionen mellan personal och barn. Att en av de viktigaste aspekterna för barns likvärdiga utbildning handlar om relationerna mellan förskolepersonal och barn, vidare i texten beskrivs det som de *pedagogiska relationerna*.

Vetenskapsrådets (2015) forskning betonar vikten av en hög kvalitet för alla barn i förskolan, beskrivs processkvalitet, där stort fokus läggs på de pedagogiska relationerna till barnen. Relationerna mellan barn och vuxen handlar om hur deras samspel utvecklas. Att det mellanmänskliga mötet ska bli värdefullt och genomsyras av lyssnande pedagoger som tar barnens tankar och åsikter på allvar, agerar och visar förståelse för att kunna utgå från just varje individs fulla potential (Vetenskapsrådet, 2015). Pedagogers förmåga till att ständigt vara lyhörd och närvarande i de mänskliga relationerna påverkar alltså barnens möjligheter att lära och utvecklas. Resultat som påvisas i rapportens forskning beskriver mer genomgående hur de pedagogiska relationerna blir viktiga för barns lärande och utveckling. När förskolor med medel- och/eller hög kvalitet studerats påvisas ett samspel mellan pedagog och barn där pedagogerna lägger stor vikt vid att låta barnen framföra sin kompetens, inspirera och framhäva barnens deltagande men även att ständigt föra en dialog med barnen som möjliggör synliggörandet av deras tankar utifrån deras egna initiativ (Vetenskapsrådet, 2015). Vidare beskrivs hur förskollärares kompetens kan påvisas genom vikten av att veta vad och varför en gör något, hur en skall göra det och samtidigt inneha en relationell kompetens. De pedagogiska relationerna beskrivs som processer som blir avgörande både på lång och kort sikt. Process- och strukturkvalitet verkar var för sig men är samtidigt beroende av varandra. Vetenskapsrådet (2015) beskriver hur strukturkvalitet innefattar områden och strukturer som förskolepersonalens utbildningsnivå och kompetens, förskolepersonalens villkor (personaltäthet, barngruppernas storlek, lön, planeringstid) samt förskolans tillgänglighet.

Ter Avest (2014) beskriver att många pedagoger som är yrkesverksamma i förskolans/skolans kontext talar om att hen inte gör någon *skillnad* på sina barn/elever utan att hen behandlar alla lika. Det kan låta relativt bra i vårdnadshavares öron men utifrån förskolans utbildning kan det komma att hämma barnen i deras utveckling och lärande. Vidare beskrivs det att förskollärare bör ha insikt om Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter (UNICEF Sverige, 2018) där det står om barns rättigheter till sin sociala utveckling, barns rätt till sin kultur och till sin egen identitet.

Förskolans arbetssätt

I sin avhandling inom pedagogik beskriver Arhnér (2006) hur viktigt det är med interaktionen mellan pedagoger och barn i förskolan. Likaså beskrivs vikten av att utveckla en analytisk medvetenhet för att ständigt utmana det förgivettagna och det egna tänkandet. Mötena i förskolan ses som en central punkt för att reflektion och problematisering av praktiken skall kunna uppstå, där det krävs att människor utmanar och konfronterar det som är ovant eller nytt. Det förtydligas hur människans handlande inte kommer att kunna utvecklas om det inte utsätts för situationer där vanor ifrågasätts och där olika människors tankar och idéer förs samman. Vidare beskrivs hur denna medvetenhet, om barns och vuxnas relationer samt vuxnas förmåga till reflektion, påverkar hur barnen i förskolan kan komma att ges möjligheter att utveckla en analytisk förmåga (Arhnér, 2006). Genom att de vuxna ansvarar för att skapa situationer som bidrar till kommunikativa möten kan barn ges möjlighet att kommunicera och interagera med sin omgivning som innefattar både människor och material. Det beskrivs att när barn kommunicerar med sin omgivning vidgas möjligheten för en förändrad erfarenhet.

Lundström m.fl. (2017) beskriver att rektorer inom skolväsendet har ett övergripande ansvar för kvaliteten på undervisningen och att barn får den stöttning de behöver för att lyckas. Samtidigt beskriver stycket nedanför de utmaningar som kommer med just ansvaret för det likvärdiga arbetet.

Skolledares arbete med likvärdighet utmanas samtidigt av förändringar inom skolsystemen, ökade ekonomiska klyftor, demografiska förändringar och andra globala utmaningar (Lundström m.fl. , 2017 , s.20)

Det arbete som rektorer bedriver anpassas utifrån marknadsstyrning vilket innebär att det kommer många krav uppifrån och professionella värderingar där personal, vårdnadshavare och andra aktörer kommer med önskemål. Rektorerna behöver finna en balans som hen kan använda sig av i praktiken för att kunna tillgodose majoriteten av dessa krav och önskemål och samtidigt balansera arbetet i det mindre sammanhanget, det vill säga förskolorna (Lundström m.fl. , 2017)

För att de pedagogiska relationerna ska lyckas beskriver Vetenskapsrådet (2015) vikten av ett systematiskt kvalitetsarbete som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Detta förstärks även utifrån de resultat som Skolinspektionen (2018) redogör för, där det har påvisats ett antal kvalitetsbrister i förskolans verksamheter, där huvudmän behöver säkerställa att arbetet vilar på en vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att kunna uppnå hög kvalitet, förbättrad systematiskt kvalitetsarbete och öka dialogen mellan alla parter i styrkedjan. Vidare förklaras hur rektorer behöver erbjudas kompetensutveckling i form av ledarskapsutbildning, våga använda undervisning som ett begrepp i förskolan samt använda läroplanen som ett levande dokument genom att det kontinuerligt och systematiskt följs upp. Utifrån dessa kvalitetsbrister blir detta ett problem utifrån begreppet likvärdighet som kan påverka barns möjligheter att nå sin fulla potential.

I sin avhandling redogör Lager (2015) för hur det systematiska kvalitetsarbetet utvecklats till att handla om en systematisk process för att planera, utvärdera, genomföra och följa upp utbildningen i förskolan. Det är en kontinuerlig arbetsuppgift som inkluderar huvudmän, rektorer och förskollärare att möta Läroplanens nationella målarbete som för förskolans del enbart innebär mål att sträva mot, till skillnad från skolans uppnåendemål. Lager (2015) förtydligar Skollagens (SFS 2010:800) skrivelse om att förhålla sig till alla delar av arbetet

för att det skall gynna barns lärande och utveckling. Det systematiska kvalitetsarbetet förväntas vidare bedrivas och genomföras olika beroende på enskilda utbildningars praktik och förutsättningar. Rektorns uppdrag är att möta den komplexitet som handlar om att tillsammans med förskolans personal behandla diverse diskurser såsom kvalitet och utbildning och har en viktig roll för huruvida det systematiska kvalitetsarbetet kommer att stödja barns lärande eller ej (Lager, 2015). En viktig aspekt att tillägga är hur viktigt det är med en medvetenhet om samspelet mellan struktur och process för arbetets helhet. Det innebär att barns relationer till varandra men även relationerna mellan vuxna och barn blir avgörande av de yttre ramar och faktorer som påverkar förskolans utbildning.

Ivarson Jansson (2001) förklarar hur förutsättningar för att kunna genomföra ett pedagogiskt arbete handlar om att möta ramfaktorer som innebär att fokusera på relationen mellan verksamhet, resurser och resultat. De yttre faktorerna verkar oberoende av aktörerna vilket innebär att det handlar om exempelvis politiska beslut och resurser. Jämfört med de inre ramarna som fokuserar på aktörernas påverkan av de yttre faktorernas resultat, det vill säga verksamheten, pedagogen, praktiken - det de faktiskt kan styra över. Ivarson Jansson (2001) menar på att dessa inre och yttre faktorer har stor påverkan på hur förskola och hem kan komma att relatera och samspela med varandra. Hon menar vidare på att den inre organisationen handlar om sociala relationer, som är betydande för de normer, regler och förväntningar som arbetas med mellan förskola och hem. Den inre organisationens normer och förgivettaganden är något som Dolk (2013) studerar i sin avhandling om makt och normer i förskolan. Hon hänvisar till dilemmasituationer i förskolan där pedagoger ses arbeta aktivt med normer samtidigt som hon beskriver en rädsla hos pedagogerna att förstärka "de mörka normerna". Förskollärarna i studien menar att det bör läggas "fokus på goda förebilder snarare än på sociala orättvisor" (Dolk, 2013, s. 129). Å andra sidan förklarar Dolk (2013) hur detta ställningstagande och arbete har som risk att enbart handla om hur något *kan* se ut snarare än hur något faktiskt *är* eller *varför* det är på det viset. Det tenderar, enligt Dolk (2013), i att osynliggöra de hierarkier och normer som förskolan har för avsikt att arbeta med och ifrågasätter om det faktiskt begripliggör den verklighet som är kopplat till det samhälle och sammanhang vi befinner oss i.

Socioekonomiska förhållanden

I sin studie redogör Heng (2015) för vikten av att upprätthålla en god samverkan mellan förskola och hem för att skapa bästa möjliga förutsättningar till barns trygghet och utveckling. Sociokulturella skillnader mellan förskollärare och vårdnadshavare komplicerade samspelet och vårdnadshavares motstånd kunde ibland missförstås på grund av brister i kommunikationen. Det är viktigt att förskolan inte låter dessa stereotypiska skillnader hindra en god relation mellan förskolor och familjer från annan socioekonomisk bakgrund för att förskolan alltid ska ha barnets bästa i beaktande. Människor socialiseras på olika sätt på grund av att ekonomiska, kulturella och sociala kapital skiljer sig beroende på klass. Det visade sig i studien, hur mer privilegierade individer kom att utnyttja sina socioekonomiska positioner i relation till exempelvis institutioner som förskolan. Att familjer från en högre socioekonomisk klass hade större erfarenhet av och mer väletablerade sociala nätverk som påverkade föräldrarnas sätt att opponera sig mot personalen. Detta till skillnad från föräldrar i en lägre socioekonomisk klass med lägre utbildnings-förmåga och lägre prestige. De förmådde inte att komma med lika mycket invändningar mot utbildningen samtidigt som de visade sig ha lägre kompetens och medvetenhet om normer inom skolväsendet och för vad de kan förväntas ha för rättigheter och skyldigheter. Studien visade att de lägre socioekonomiska

förhållandena bidrog till fler missförstånd mellan familj och skola och resulterade till sist i att familjer isolerades eller uteslöts.

Persson (2012) beskriver i sin rapport hur viktig förskolan är för att förebygga social ojämlikhet, förskolans utbildning har en stor roll som har positiva effekter på barns lärande och utveckling ur ett framtidsperspektiv. När longitudinella studier har gjorts har det visat sig att förskolan har utjämnande socioekonomiska effekter genom att barn som har sämre uppväxtvillkor och levnadsförhållanden drar störst vinst av att gå i förskola. Om förskolan har som uppdrag att bidra till alla barns utveckling och lärande för att det ska bli socialt utjämnande behöver de mest utsatta barnen i samhället prioriteras. I dessa typer av studier sker det alltid uppföljningar och de har visat att förskolan har en stor påverkan för barn som är i riskzonen, vilket kan generera i ökad anställningsbarhet och en större social anpassning till samhället när barnen blivit vuxna. Samverkan mellan förskola, hem och andra aktörer, sociala institutioner, kan hjälpa barnen ytterligare i rätt riktning för att skapa rätt förutsättningar för deras utveckling och lärande.

Barns uppväxtvillkor skiftar beroende på den segregerade samhällsutvecklingen förklarar Sheridan m.fl (2009). Därför skiljer det sig vilka erfarenheter och lärandemöjligheter barn får beroende på familj, miljö och föräldrars levnadsvillkor, exempelvis som utbildning och arbete. Vidare beskrivs hur dessa uppväxtvillkor blir betydande för barns livslånga lärande, att barn från familjer med högre socioekonomiska villkor har bättre förutsättningar att lyckas inom utbildningssystemet än barn vars familjer har sämre möjlighet och tillgång att studera, arbeta och lyckas ekonomiskt. De socioekonomiska skillnaderna påverkar därför förskolans betydelse, som blir än mer viktig främst för barnen i de mer utsatta områdena, förutsatt att förskolan håller en så kallad hög kvalitet (Sheridan m.fl, 2009). Vidare beskriver Jämlikhetsrapporten (2017) att hållbar utveckling är ett sätt att stärka den samhällsutveckling som vi står inför och att utvecklingen går att se utifrån tre olika dimensioner socialt, miljömässig och ekonomisk. För att uppnå ett socialt hållbart samhälle i framtiden behöver goda livsvillkor vara jämnt fördelade. Om resurserna i samhället fördelas rättvist lägger det grunden till likvärdiga livsvillkor för människor i alla socioekonomiska områden. Det finns olika sociala positioner i samhället och ju högre social position en grupp har desto större möjligheter att tillgå fler resurser som exempelvis statusfyllda arbeten och högre inflytande och kapital. Forskningen påvisar att människor med en högre position har större förutsättningar att leva ett längre liv samt bättre chanser till en god hälsa.

Skolinspektionen (2018) har gjort en treårig granskning av förskolans kvalitet och målpuppfyllelse där de har granskat 455 olika förskolor i olika kommuner över landet. Resultaten av granskningen visar en rad olika faktorer som behöver förbättras i arbetet med en likvärdig utbildning. Faktorerna var bland annat att undervisning som begrepp i förskolan inte var självklart, ytterligare kompetensutveckling för pedagoger behövs samt ett förbättrat systematiskt kvalitetsarbete utifrån läroplansuppdraget. Resultaten visade att det var stor skillnad på likvärdighet beroende på vilken förskola de granskade. De förskolor som hade en större andel utbildade förskollärare ansågs ha en högre kvalitet än de förskolor där de hade färre utbildad förskolepersonal.

Det finns ytterst viktiga faktorer att ha i åtanke när politiska beslut ska fattas om storleken på barngrupper i våra förskolor beskriver Pramling Samuelsson m.fl. (2015). Det finns faktorer som anses vara viktigast, vilket socioekonomiskt område förskolan ligger i, och vad barn och vårdnadshavarna har för levnadsförhållanden. När det sker personalnedskärningar och ökat antal av barn i grupperna i områden där familjer har en lägre livsstandard blir det mer sårbart

än om det skulle ske där vårdnadshavare har större resurser att tillgå. Barns ekonomiska och sociala förutsättningar är av stor vikt om det organisatoriska villkoren försämras, för det blir dessvärre de barn som har de sämsta förutsättningarna som drabbats hårdast om det sker en försämring inom personalstyrka och barngruppsstorlek i förskolor som ligger i utsatta socioekonomiska områden (Pramling Samuelsson m.fl 2015).

När Böhlmark och Holmlund (2011) beskriver likvärdighet framställs det som ett centralt begrepp inom svensk utbildningspolitik samtidigt som de hänvisar till en diskussion av von Greiff som talar om att innebörden av begreppet aldrig riktigt har definierats. De menar att likvärdighet är ett begrepp med många tolkningar, som tidigare har handlat om barns *lika tillgång* till utbildning men som numera har kommit att ändras till att barn ska ha *lika möjligheter* till en likvärdig utbildning, oberoende av socioekonomiska förhållanden. De menar att det inte ska spela någon roll vilka förhållanden barnen kommer ifrån, utifrån aspekter som kön-social- eller etnisk tillhörighet. Böhlmark och Holmlunds (2011) forskning förklarar hur lika tillgång handlar om att inte utestänga någon från utbildning men garanterar inte att enskilda individer inom skolväsendet kompenseras för det som kan ses som svagheter kopplat till deras socioekonomiska bakgrund. Lika möjligheter till utbildning har däremot kommit att kopplas till en starkare samhällsaspekt, där förskolans resurser skall ses över och kompensera barn så att exempelvis kön eller social bakgrund inte skall vara en avgörande faktor för utbildningsmöjligheter (Böhlmark & Holmlunds, 2011). Detta innebär att resurser bör omfördelas mellan diverse grupper för att exempelvis barn vars vårdnadshavare har en låg och utsatt socioekonomisk bakgrund får de resurser som krävs för att uppnå både förskolans och skolans mål. Genom tillgång till extra resurser kan det kompensera de barn vars framtid påverkas av socioekonomiskt svaga förhållanden men att det inte blir lika relevant i områden där barn växer upp med starkare hemförhållanden (Böhlmark & Holmlunds, 2011).

Samhället är i ständig förändring vilket innebär att även förskolan måste utvecklas och förändras i takt med samhället, beskriver Renblad och Brodin (2012). Pedagogerna i förskolan axlar en stor roll i barns utveckling och det är av stor vikt att det finns kompetenta pedagoger som kan stödja barnen i deras utveckling. Förskolor med hög kvalitet har en stor påverkan på barns framtida skolgång, vilket samhället ska ha i åtanke när det bestäms om resurser, anpassningar och personal i förskolor i Sverige. Kvalitén i förskolan kan ses från olika perspektiv, ett sätt att se på kvalitén i förskolan kan vara om barnen är nöjda och glada och om vårdnadshavarna är nöjda med förskolan å andra sidan kan det också vara hur väl vi strävar mot målen i förskolans läroplan.

Sammanfattning av tidigare forskning

Den tidigare forskningen visar att det finns en stor variation på kvalitet runt om i landet och att resurser behöver ses över för att kunna uppnå en förskola med hög kvalitet. Kvaliteten är av stor betydelse i förskolans utbildning för att alla barn ska ges rätt förutsättningar till utveckling och lärande. Som det ser ut idag runt om i landet är kvaliteten väldigt varierande, vilket är problematiskt då alla barn inte får en rättvis chans till utbildning.

Det är ytterst viktigt att se till de ekonomiska och sociala faktorer som påverkar utbildningen, det vill säga de socioekonomiska skillnaderna mellan områden, vilket gör att alla barn oavsett vart de bor får en likvärdig utbildning. För att få bästa förutsättningar till en likvärdig utbildning behöver det finnas kompetenta pedagoger som interagerar med barnen, tillräckligt med resurser, fokus på pedagogiska relationer, ta vara på barns intressen och en tillitsfull samverkan mellan förskola och hem. Likvärdighet är ett begrepp som kan ha många

tolkningar, men ur ett helhetsperspektiv handlar det om att barnen ska få lika möjligheter till en likvärdig utbildning vilket går att se utifrån flera perspektiv såsom samhälle, lärare, barn och kontext. Samhället behöver se över förskolans resurser i utsatta socioekonomiska områden för att social bakgrund och uppväxtvillkor inte ska vara avgörande faktor för vilka möjligheter barn har till utbildning. Skolverkets mål är att bedriva en likvärdig utbildning för alla barn.

Forskning om likvärdighet och kvalitet i förskolan kommer alltid vara relevant eftersom samhället är i ständig förändring, vilket innebär att den alltid behöver följas upp, utvärderas och förbättras. Vi ser att det finns ett behov av aktuella studier som beskriver hur förskolans arbete och kvalitet behöver ses över i takt med att samhället förändras. Samtidigt kan vi se hur likvärdighet är ett begrepp som är svårt att förhålla sig till eftersom förskolan, till skillnad från skolan, inte utgår från mål att uppnå vilket gör att rektorernas ledning blir än mer relevant. Den tidigare forskningen visar att det finns behov av studier som vår där vi lyfter fram förskollärares och rektorers perspektiv på likvärdighet i förskolan inom olika socioekonomiska områden.

Normkritiskt perspektiv

Studien utgår från ett normkritiskt perspektiv där vi har valt ut begreppen *normer*, *klass* och *diskurser*, som blir viktiga i vår kommande analys och som nedan kommer att beskrivas för att skapa större förståelse för läsaren i analysdelen.

Ett normkritiskt perspektiv har för avsikt att utmana maktstrukturer eller de ramar som påverkar den verklighet vi lever i och bidrar till att normer förändras och utvecklas genom reflektion och analys (Lövkröna, 2009). Syftet med teorin är att vrida blicken, byta perspektiv och undersöka vissa förgivettaganden. Alltså att arbeta med de förgivettaganden som i sig kan komma att bli diskriminerande eller kränkande. Förgivettaganden kan innebära att människor utan att reflektera skapar mönster, kategorier och generaliseringar, som på gott och ont uttrycks både verbalt och i handlingar (Elmeroth, 2012). Det innebär att människor behöver anpassa sig till och passa in i vissa grupper eller kategorier som råder just där hen befinner sig. För ett barn kan det handla om att anpassa sig till det som förväntas av just ett barn på förskolan, till de egenskaper som på förhand är bestämda och som ramar in just gruppen barn, men även hur en förväntas agera för att vara duktig och omtyckt. Det kan likväl handla om att agera utifrån vad som förväntas av ett visst kön. Barn kan tidigt känna av vad som förväntas av dem och anpassa sitt agerande utifrån tidigare satta könsnormer. Salmson och Ivarsson (2015) menar att barns lekar och sociala relationer kan påverkas av olika förväntningar och diverse normer.

Det har genomförts specifika åtgärder där perspektiv har vänts på för att synliggöra problem och motverka diskriminerande normer och handlingar (Lövkröna, 2009). Ett arbete på organisationsnivå kan handla om att skapa rutiner för reflektion, grupper för samverkan och diskussion, med syfte att förbättra arbetsmiljön och motverka normerande värderingar. Det normkritiska perspektivet ställer krav på att komma till insikt med vilka faktorer som styr och formar en verksamhet, även samhället i stort. Utifrån detta skapas ett arbete för människors lika rättigheter och möjliggör för större frågor som berör vårt samhälle på olika nivåer (Lövkröna, 2009). I stället för att få enskilda individer att ändra på sig eller att passa in i en viss typ av mall hjälper det normkritiska perspektivet att få syn på och sedan förändra normer och strukturer i människors beteenden, inte minst på en plats som förskolan.

Normer

En norm beskrivs som en handlings-anvisning där normen påverkar hur något skall förstås, förklarar Elmeroth (2012). Det skapas förväntningar på omgivningen att bete sig på ett visst sätt eller utifrån ett förutbestämt mönster. En *social norm* är något som beskriver hur vi bör göra i en viss situation. Elmeroth (2012) redogör även för hur normer och värden förhåller sig till varandra. Att normer binds samman med sociala värden och definierar värden, vilket gör att de kan användas både positivt och negativt. De fungerar som skiljelinje mellan vad som är socialt acceptabelt eller inte. Thornberg (2013) förklarar att människors utvecklande av sociala attityder, värden och därmed normer kan komma att se olika ut beroende av vilka grupper vi ingår i, även de kulturella sammanhang som påverkat vår uppväxt. När det kommer till de normer som kan leda till dåliga handlingar eller diskriminering blir det normkritiska perspektivet extra viktigt. Ett exempel som handlar om människors förväntningar av varandra är *könsnormer*. Salmson och Ivarsson (2015) menar på att genom att förvänta sig att en individ skall agera på ett visst sätt utifrån det kön en har eller tros ha finns risk för att diskriminering och osynliggörande uppstår. I samma kontext talas det om könsidentitet, om hur människor vill identifiera sig som exempelvis han, hon, hen eller något annat. Genom att inte placera människor i fack utifrån dess kön ges möjlighet att själv bestämma och skapa en identitet utifrån varje enskild individ.

Normer är inte något som uppstår av sig självt, utan skapas av människor, mellan samhällen och förändras över tid (Öhman, 2017). Vidare lyfter Elmeroth (2012) hur olika systemperspektiv, kollektiva, ekonomiska, rättsliga, kulturella med mera bildar strukturer i samhället som grundar sig i diverse normer. Utifrån dessa perspektiv socialiseras människor och lär sig att uppfatta vilka krav och förväntningar som samhället ställer på oss. Utifrån en positiv aspekt kan dessa perspektiv verka integrerande, det vill säga om människan lär sig att förhålla sig till reglerna, medan det å andra sidan kan komma att bli diskriminerande om en människa på grund av olika normer hamnar i utanförskap. Ett annat perspektiv som Elmeroth (2012) granskat handlar närmare om människors relationer till varandra och om hur människor bör vara i vissa sammanhang eller tillfällen. Att normer påverkar individers mellanmänniskliga ageranden. Perspektiven som ovan beskrivits som viktiga i studier om normers betydelse och härkomst, kan verka separat, men oftast i relation till varandra. Det innebär att samhällets sociala strukturer lyfts fram via människors handlingar och ageranden.

Klass

Edling och Liljeros (2016) förklarar hur klass hör samman med arbetsdelning och att människor positioneras utifrån arbete, men även utifrån materiella villkor. De förklarar hur klass handlar om vad människor gör eller har tillgång till för sin egen försörjning och att klassbegreppet inbegriper både risker och resurser, vilket innebär människors olika inkomst likväl som risken att bli utan arbete. Vidare poängterar Edling och Liljeros (2016) vikten av att skilja mellan begreppen klass och status. Detta för att status refererar till en dimension av över- och underordnade grupper i samhället, vem som betraktas var, vilka grupper som man bebländar sig med och vem som ger möjlighet att driva denna överlägsenhet. Det skiljer sig från klassbegreppet som enbart refererar till arbetsdelning och inte hur vi döms utifrån det.

Olika klasspositioner utgör olika risker för människors välbefinnande och hälsa (Edling & Liljeros, 2016). Det skiljer sig mellan hur exempelvis sjukdomar påverkar människor utifrån arbetsvillkor, livsstil, arbetslöshet och inkomst. Riskerna ökar både om du utför ett fysiskt, farligt och mer ansträngande arbete, med exempelvis lägre lön, men likväl om arbetet är fysiskt ofarligt men dock innebär en lägre hierarkisk position samt lägre självbestämmande. Edling och Liljeros (2016) menar alltså att olika klassförhållanden kan ha en drastisk inverkan som att påverka liv eller död och tillägger att oron över de sämre livsförhållandena, som arbets- och försörjnings-osäkerhet, bidrar till risken att dö i förtid.

Diskurser

En diskurs handlar om att förstå och tala om världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). De menar på att en diskurs kan komma att betyda och tolkas olika beroende på sammanhang men att det över lag grundar sig i hur vi vill närma oss ett begrepp och dess konstruktion utifrån en specifik grupp eller en samhällelig praktik. Vidare beskrivs att en diskurs ses utgå från socialkonstruktionismen men även en poststrukturalistisk språk teori och bygger därför på språkets roll i kombination med den sociala konstruktionen av världen. En diskurs betydelse kan komma att variera beroende på vilken diskursanalytisk inriktning en syftar till men beskrivs handla om olika språkliga praktiker (Ahrne & Svensson, 2015). Det innebär de regler eller reguljära riktlinjer i hur en talar om något eller förstår ett visst innehåll. Att undersöka ett begrepp som kan förstås olika utifrån skilda språkliga praktiker men likväl i hur människor agerar i olika situationer. Ahrne och Svensson (2015) ger exempel på hur det förr i tiden talades om det *vansinniga*. Begreppet har använts och tolkats utifrån olika epoker där det blev intressant att studera både den språkliga användningen i till exempel texter men likväl hur det kunde komma att te sig i sociala sammanhang. Winther Jørgensen och Phillips (2000) förklarar hur den poststrukturalistiska språk teorin inte nödvändigtvis innebär att ta sig ifrån ett verkligt fenomen. I stället utgår en diskurs från verkligheten som sedan skapar olika representationer utifrån människors olika syn på det som hänt. Även Börjesson och Palmblad (2007) förklarar diskursbegreppet och innebörden av en diskurs genom att olika positioner ger olika bilder av verkligheten. Genom skilda representationer och tolkningar görs frågeställningar som sedan kan ligga till grund för samhällsforskning.

Kvalitativ metod

I denna del kommer vi att redogöra för val av metod, vad den inneburit, hur vi har gått till väga samt vilken analysmetod vi använt när vi bearbetat materialet. Vår studie bygger på sammanlagt sex kvalitativa intervjuer med fyra förskollärare och två rektorer, vilka arbetar på två förskolor belägna i olika socioekonomiska områden. Resultaten från intervjuerna har analyserats utifrån den normkritiska teorin och tidigare forskning.

Att studera samhället innebär att få en fördjupad och ökad kunskap kring hur människor förhåller sig till samhälleliga fenomen, hur de påverkar och fungerar beroende på olika aspekter (Ahrne & Svensson, 2015). Samhället beskrivs genom olika begrepp såsom samhällsklasser, grupper, institutioner, normer, regler, språk och kulturer som vi i en samhällsstudie har för avsikt att skapa kunskap om. Eftersom vår studie kan kopplas till just detta samhällsperspektiv, där människors olika villkor men även tolkningar ligger till grund för studien har vi valt att använda oss av en kvalitativ metod. En metod som gått ut på att vi

har samlat empiri från förskollärare och rektorer för att få syn på de antaganden, tolkningar, synsätt och den kunskap som kan ligga till grund för hur förskolan bedrivs.

Kvalitativa metoder har kommit att beskrivas som en motsats till kvantitativa metoder (Ahrne & Svensson, 2015), en så kallad mjuk data till skillnad från hårddata. De här motsatsbeskrivningarna kan skapa problematik då många forskare hävdar att metoderna bör användas i kombination till varandra för att få ett så brett resultat som möjligt. Ahrne och Svensson (2015) förmedlar vikten av att förstå hur olika metoder blir användbara för olika områden och använder vidare beteckningen kvalitativa metoder som ett begrepp för de metoder som utgår från intervjuer, observationer eller analyser av texter och bilder.

Urval och avgränsningar

Då vårt intresse låg i att studera om likvärdighets begreppet kunde skilja sig mellan förskollärare och förskolor ville vi även utgå från två tydligt varierande socioekonomiska områden. Läroplanen för förskolan (2018) beskriver vikten av en likvärdig förskola oberoende område samt att utbildningen skall anpassas efter de förutsättningar och förhållanden som råder. För oss blev det därför intressant att välja två områden som skiljde sig från varandra utifrån en socioekonomisk aspekt och vi valde därför att inkludera deltagare från en förskola i ett socioekonomiskt utsatt område (Förskolan Ekorren) och från en förskola i ett socioekonomiskt resursstarkt område (Förskolan Melonen). Båda förskolorna är kommunala och ligger i en storstad.

Läroplanen för förskolan (2018) redogör för att rektorns ansvar delvis innebär att säkerställa en god kvalitet men även att ge förskollärare förutsättningar att ansvara för undervisningen. Åkerblom m.fl (2020) skriver att det är viktigt i en urvalsprocess att utifrån syfte först välja vilken population som skall intervjuas för att bäst besvara frågeställningarna. Vi ansåg att det var relevant att både intervjuas rektorer och förskollärare för att se om det kunde skilja sig i hur de talar om begreppet likvärdighet. Ahrne och Svensson (2015) beskriver en urvalsprocess utifrån två steg i valet av personer att intervjuas. Processen utgår från att först välja organisation, förskolor i storstaden, och få deras godkännande för att sedan välja vilka individer som skall intervjuas, förskollärare och rektorer. De skriver om att det i vissa fall blir aktuellt att ta del av organisations- och anställningslistor för att få en bättre bild av urvalsutbudet, vilket dock inte varit relevant i vårt fall. Det enda krav vi hade för deltagarna var att det skulle vara både rektorer och förskollärare. Däremot har vi blivit informerade om att vissa individer har haft särskilda uppdrag eller ansvar, som förskollärare med handledarkompetens eller med särskilt uppdrag inom kompetensutveckling och stöttning av rektorns uppdrag. I vår analysprocess reflekterar och redogör vi för om detta har kommit att påverka studiens resultat (Ahrne & Svensson, 2015). På varje förskola har vi intervjuat en rektor och två förskollärare där både kompetens och arbetslängd inom yrket har varierat. Ahrne och Svensson (2015) skriver att när antalet deltagare ökar upp mot sex till åtta personer minskar risken för att materialet enbart blir beroende av enskilda individers personliga åsikter eller förhållanden. Även detta är något vi förhållit oss till vilket ledde till urvalet av sex intervjudeltagare.

Förskolan Ekorren

Förskolan ligger i ett socioekonomiskt utsatt område där medelinkomsten är relativt låg, arbetslösheten är märkbar och den vanligaste bostadsformen är hyresrätter. En hög andel av vårdnadshavarna har utländsk bakgrund, går på SFI (svenska för invandrare) och har svenska som andraspråk. Vi intervjuade två förskollärare och en rektor i detta område.

Förskolan Melonen

Förskolan ligger i ett socioekonomiskt resursstarkt område där medelinkomsten är hög och den vanligaste bostadsformen är villor och bostadsrätter. En hög andel av vårdnadshavarna är födda i Sverige och har svenska som förstaspråk. Vi intervjuade två förskollärare och en rektor i detta område.

Semistrukturerade intervjuer

Denna studie utgår ifrån semistrukturerade intervjuer med fyra förskollärare och två rektorer. Semistrukturerade intervjuer är en vanlig forskningsmetod inom kvalitativa inriktningar. Metoden lämpar sig väl för att samla kunskap om olika sociala förhållanden som råder men även människors upplevelser, känslor och tolkningar (Ahrne och Svensson, 2015).

Det finns olika typer av kvalitativa intervjuer där vår intervjuform har varit semistrukturerad. Genom att använda oss av en semistrukturerad intervjuform blev det ett direkt möte mellan oss och respondenten (förskolläraren, rektorn) vilket gav oss möjlighet att läsa av kroppsspråk och ansiktsuttryck. Intervjuformen innebär även att frågorna har varit bestämda på förhand, med fokus på förskolläraren och rektorerna, men att vi kunnat ställa vidare frågor utifrån de svar som getts, vilket möjliggör en djupare förståelse av innehållet. Vårt syfte var att få en helhetssyn om en likvärdig utbildning, att genom intervjuer med förskollärare och rektorer ställa öppna frågor för att ge mer utrymme att svara med egna ord (Ahrne och Svensson, 2015).

Alla förskollärare, rektorer och förskolor i studien har fått fingerade namn med hänsyn till igenkännande och anonymitet. På Ekorrens förskola intervjuade vi förskollärarna Anna och Sara samt rektorn Kristina och på Förskolan Melonen intervjuade vi förskollärarna Henrietta och Lena samt rektor Alicia.

Utformandet av intervjufrågor

I planerandet och utformandet av intervjuerna och dess innehåll blev vi medvetna om vikten av god förberedelse, dels genom vårt agerande, dels genom utformandet av intervjufrågor. Planeringen inför intervju momentet innebar en reflektion över hur många olika frågor vi skulle ställa, om vi skulle ha eventuella frågor att komplettera med, men även i vilken ordning frågorna skulle komma för att ha stor effekt på insamlandet av empiri. Intervjuformen vi valde gav oss möjlighet att samla in bredare perspektiv av data än om vi skulle använt oss av ett standardiserat frågeformulär (Ahrne och Svensson, 2015).

Andra faktorer att ta ställning till inför intervjutillfället var hur många som skulle intervjuas, när och var men även hur vi skulle gå till väga under intervjusituationen om det skulle uppstå problem som i vissa fall inte går att komma ifrån i mötet med andra människor. Ahrne och Svensson (2015) beskriver hur det behövs en viss mellanmänsklig kompetens för att kunna hantera situationen på ett värdigt sätt.

Vår intervjumatrix har utgått från en inledning som beskriver en del av vårt syfte med undersökningen samt att vi är tacksamma och glada för respondentens deltagande. Vårt intervju-innehåll har sedan utgått från tre teman; *likvärdighet i förskolan*, *socioekonomiska förhållanden* samt *normer* där varje tema har innehållit ett visst antal frågor. Frågorna som ställts har varit samma till alla deltagare (med få undantag för rektorerna) där syfte har varit att vidare kunna möjliggöra en likvärdig jämförelse av deltagarnas svar. Trots de förutbestämda frågorna har vi följt och lyssnat till deltagarnas svar och bekräftat för att sedan ställa följdfrågor som anpassades utefter vad personen svarade. Ahrne och Svensson (2015) beskriver hur det är viktigt att använda sig av olika tekniker för att få den intervjuade att utveckla sina svar och känna sig trygg i situationen. En teknik är att använda sig av personens egna ord vid utformandet av följdfrågor, detta för att få personen att känna sig mer trygg och förhoppningsvis öppna upp sig och dela med sig av mer tankar, reflektioner och information.

Genomförande

Vårt insamlade av empiri har som vi tidigare beskrivit utgått från semistrukturerade intervjuer och har utgått från en intervjuguide som vi skapade i förhand, (se bilaga 1). När intervjuguiden var skapad kontaktade vi först rektorerna på respektive förskola som vi valt och de ordnade vidare kontakt med förskollärare som kunde tänka sig delta i studien. All kontakt med både rektorer och förskollärare har skett via mejl vilket vi upplever har fungerat bra för alla parter. Vi intervjuade en rektor och två förskollärare på respektive förskola, samtliga intervjuer tog ca 1 timme var och genomfördes på zoom. Ahrne och Svensson (2015) bekräftar att en rimlig tid på genomförandet av intervju bör ligga mellan fyrtiofem minuter och en timma. Zoom var ett bra verktyg för att få till intervjuer på ett smidigt och effektivt sätt som möjligt utifrån aspekter som tid och praktik. Vi kunde med det ha intervjuerna hemifrån och de medverkande kunde anpassa om de ville delta från arbetsplatsen eller hemmet. Vi har haft möjlighet att anpassa intervjuerna efter deltagarnas önskemål om tid. Varje intervju har spelats in i zoom och sedan sparats för att vidare kunna återuppspelas och underlätta vid transkribering. Björndal (2018) beskriver att syftet med ljudinspelningar är att kunna bevara något som inte hade gått utan teknikens hjälp. Å andra sidan beskrivs vikten av att vara medveten om teknikens hinder och begränsningar. Att det krävs en del förberedelser för en väl genomförd inspelning såsom laddad utrustning och fungerande nätverk, något vi sett över inför varje genomförd intervju. Efter varje intervju lyssnade vi på ljudinspelningen och transkriberade alla svar utifrån intervjufrågor som vi skapade och skrev ner all information i ett dokument.

Analysprocess

Vi har valt att använda oss utav en tematisk analys som analysmetod vilket är en väl rekommenderad metod när man gör en kvalitativ studie. Vi började med att samla in vår data utifrån våra intervjuer med respondenterna och sedan analyserade och identifierade vi de

insamlade empiriska materialet och då synliggjordes olika mönster. Sedan har vi skapat flera teman utifrån relevant data för att tydliggöra svaren i relation till våra forskningsfrågor (Braun & Clarke, 2006). Genom att använda sig av en tematisk analysprocess har vi fått syn på sådant som är relevant och viktigt för vår studie och därefter gjorde vi en kategorisering för att hitta gemensamma mönster utifrån respondenternas svar. En tematisk analys kan även beskrivas som en induktiv metod vilket innebär att data kodas utan att den behöver kopplas till en teori. Med hjälp av historiska källor och annat material redogör vi för våra forskningsfrågor genom att analysera vår data och hitta svar som hör ihop som vi placerar in under teman vi valt (Åkerblom m.fl., 2020). Vi har valt ut citat under respektive tema och efter våra tolkningar och respondenternas citat fick vi fram ett resultat som vi sedan analyserade utifrån forskningsfrågorna. Med hjälp av vår normkritiska teori och tidigare forskning har det varit viktigt att ställa sig kritisk till respondenternas svar.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

I kvalitativa studier är det ytterst viktigt att säkerställa validiteten (giltighet, trovärdighet) för att läsaren skall tro på det vi skriver och förstå den vetenskapliga relevans av forskningen som vi redogjort för i syfte och frågeställning. Det betyder även att det kopplas till huruvida vi förhåller oss till det som ligger till grund för studien, vilken giltighet den har utifrån att vi valt att använda oss av intervju som metod, vårt val av respondenter samt vilka frågeställningar vi format för att verkligen få tag i det som vi är ute efter (Åkerblom m.fl., 2020). Reliabilitet är bara aktuellt i kvantitativa studier och vår studie baseras på tolkningar från förskollärare och rektorer. Genom att vi använde oss av ljudinspelning när vi hade intervjuerna gav det oss möjlighet att lyssna på dessa igen för att försäkra oss om att intervju svaren var korrekta vilket vi kan se stärker validitet. När vi talar om validitet och reliabilitet berör det även generaliserbarhet, att utgå från och säga något om ett större perspektiv av den miljö och population än det som studerats (Ahrne och Svensson, 2015). I kvalitativa forskningsarbeten berörs inte generaliserbarhet på samma sätt som i kvantitativa, men vi är medvetna om att studien kan komma att handla om en större del än just de två förskolorna som studien utgår från. Som vi skrev tidigare valde vi ut sex personer att intervjua vilket Ahrne och Svensson (2015) menar på ökar resultatets säkerhet. Å andra sidan menar de på att generaliserbarheten handlar om att det inte går att säga något om en större mängd population, i vårt fall förskollärarna och rektorerna, om en enbart utgår från ett fåtal deltagare. Vi är därför medvetna om att vårt antal intervjudeltagare inte representerar förskollärare eller rektorer generellt.

Forskningsetiska överväganden

I och med att vår studie utgår från olika socioekonomiska förhållanden, områden och aspekter blir det av yttersta vikt att förhålla sig etiskt gentemot alla inblandade (Ahrne och Svensson, 2015). I genomförandet av studien har vi därför förhållit oss till vad Vetenskapsrådet (2017) beskriver som fyra forskningsetiska principer; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Det innebär att vi behövt förhålla oss till val av medlemmar i studien men även till vikten av anonymitet samt att informera om syfte och resultatets framförande. Den etik vi står för skall kunna formuleras i ord för att den på ett så tydligt och etiskt korrekt sätt skall kunna informeras till de berörda deltagarna (Vetenskapsrådet, 2017). För oss innebär det att vi informerat deltagarna i intervjuerna om studiens innehåll men även vikten av deras anonymitet, vilket innebär att varje deltagare har

tillskrivits ett fingerat namn, att både förskola och område är anonymt samt att varje inspelad intervju kommer att raderas efter studiens avslut och att inga personuppgifter kommer att spridas vidare. Vetenskapsrådet (2017) förklarar att en studie enbart får genomföras om den görs med respekt för det värde varje människa äger. Vi startade därför intervjuerna med att fråga varje deltagare om de godkände att intervjun spelades in. Forskning och etik är beroende av varandra och ställer krav på både forskaren och forskningen inriktning (Vetenskapsrådet, 2017). Forskningsetiken innebär även att de medverkande skall skyddas från kränkande behandlingar, vilket medför ett ansvar av forskaren. Ett ansvar som innebär att ta ställning till etiska frågor samt att se till att den färdigställda studiens resultat inte kommer att användas på annat sätt än vad den är avsedd att göra. För att skydda deltagarnas integritet såg vi även till att varje intervju hölls skyddad, det vill säga att inga utomstående kunde närvara eller ta del av materialet.

Resultat

Här nedan kommer resultatet av vår studie presenteras och vi har valt att presentera och analysera varje förskola var för sig, först analyser vi förskolan Ekorren och därefter förskolan Melonen.

Förskolan Ekorren

Förskolan ligger i ett socioekonomiskt utsatt område där medelinkomsten är relativt låg och en hög andel av vårdnadshavarna har utländsk bakgrund och svenska som andraspråk.

Socioekonomiska förhållanden

Temat handlar om hur vårdnadshavares socioekonomiska förhållanden kan påverka barns förutsättningar för en likvärdig utbildning och deras möjligheter att delta i förskolans undervisning. Vi tycker att det är intressant att få svar på hur barns uppväxtvillkor påverkar barnen i deras utveckling och lärande. När personalen talar om området förskolan ligger i utgår de från en diskurs som relaterar till klassbegreppet. Alltså hur barn kan komma att påverkas av förutsättningar som föräldrars arbete eller familjers materiella villkor och vilka risker eller möjligheter det kan innebära (Edling & Liljeros, 2012). I förskolan Ekorren blev det tydligt att förskollärarna och rektorn valt arbetsområde just utefter de socioekonomiska förutsättningarna. Flera av förskollärarna uttryckte hur de valt område för att de kände att de kan göra skillnad just där. Så här beskriver en förskollärare området där hennes förskola ligger:

Jag har jobbat som förskollärare i 23 år och har mest erfarenhet av att jobba i mångkulturella områden och det var också något jag sökte efter. Jag kände att jag vet att det behövs duktiga pedagoger och att jag alltid kan göra skillnad vilket jag alltid känt att jag har gjort. Det är ju ett område med många olika kulturer, socioekonomiskt är det många som har det tufft. För det första är inte alla i arbete utan man är arbetslös eller pluggar SFI eller liknande och vi upplever att många familjer har det svårt. De är utsatta, de kämpar på med att få jobb. Många som är nyanlända har det svårt att komma in i samhället /.../ Barnen är ju en del av sin familj och allt som pågår där blir jättetydligt att barnen påverkas av dessa förhållanden. -
(Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Utifrån vad förskolläraren Anna (Ekorren) beskriver om vårdnadshavares livsvillkor visar hon på en medvetenhet om deras förhållanden och hur tufft det kan vara för en familj i just det området. Hon förklarar att barnen påverkas av dessa förhållanden vilket gör att hon känner empati för dessa familjer och det skapar en drivkraft till att vilja göra skillnad. Samhället utgör olika typer av klasspositioner vilket blir tydligt i socioekonomiskt utsatta områden där barnen har uppväxtvillkor som påverkar deras välbefinnande (Edling & Liljeros, 2016). Vidare följer ännu en beskrivning av området där förskolan Ekorren ligger:

Begränsat, familjer har inte samma förutsättningar som andra områden. Vårdnadshavare har lågbetalda jobb och låg utbildningsnivå. Vilket gör att barnen inte blir förbereda innan de ska börja förskolan och föräldrar vet inte hur den svenska förskolan går till och vilka rutiner vi har. Men vi kan inte alltid ställa för höga krav på föräldrarna på grund utav deras socioekonomiska bakgrund. - (Förskollärare Sara, Ekorrens förskola)

Förskollärare Sara (Ekorren) beskriver området som att barnen inte har samma förutsättningar och att barnen inte blir förbereda på vad som komma skall på grund av bristande kunskap hos föräldrarna vilket Sara menar kan bero på deras socioekonomiska bakgrund. Vår tolkning blir att det är av stor vikt att förskollärare har det i åtanke och att de ställer rimliga krav på vårdnadshavarna för att det ska bli en ömsesidig relation mellan förskola och hem som gynnar barnets bästa. Samverkan mellan förskola och hem spelar en stor roll när det kommer till barns utveckling och lärande. Vi måste tänka på att barnen kommer till förskolan utan några förväntningar eller kunskaper om hur det ska vara och det är förskolans jobb att göra deras vistelse i förskolan trygg, lärorik och anpassningsbar. Vilket innebär att det behövs fler resurser för att höja kvaliteten för barnen i detta område. Renblad och Brodin (2012) beskriver att samhället borde ha i åtanke att förskolor med hög kvalitet sätter en bättre grund för barnen inför skoltiden och resurser, anpassningar och personalstyrka i förskolor borde ses över för att möjliggöra detta i hela Sverige. Även rektorn på förskolan har fått ge sin bild av området förskolan ligger i:

Jag är rektor för en förskola i ett socioekonomiskt utsatt område där majoriteten av vårdnadshavarna inte har svenska som förstaspråk, där vissa inte har uppehållstillstånd och inte är integrerade i det svenska samhället. Barnen kommer från hemförhållanden där man inte har samma barnsyn som vi har i förskolans värld, t.ex. synen på det kompetenta barnet vilket innebär att de inte är vana vid att föra en dialog och att bli delaktiga i olika val är något nytt för barnen att erfar. /.../ Språkutvecklingen är inte utvecklad varken på svenska eller på barnets förstaspråk. Det gör mig övertygad om att man måste ha högst kompetens bland våra barn, dvs. pedagoger som behärskar det svenska språket och kan bedriva en undervisning med hög kvalitet så att det blir meningsfullt för barnen. - (Rektor Kristina, Ekorrens förskola)

Rektor Kristina (Ekorren) beskriver att de arbetar i ett mångkulturellt område där det är tuffa socioekonomiska förhållanden. Hon förklarar hur de tuffa förhållandena innebär att många vårdnadshavare kämpar med att få ihop vardagen. Det kan vara genom att söka arbete eller att studera det svenska språket. Sheridan, Pramling Samuelsson och Johansson (2009) skriver om hur barns uppväxtvillkor kan se olika ut beroende på den segregerade samhällsutvecklingen. Det blir också synligt att beroende på barnens familjesituation och vilka levnadsvillkor deras vårdnadshavare har kan det skapa begränsningar i barns möjligheter till lärande och vilka erfarenheter barnen har med sig. "Man måste ha högst kompetens bland våra barn", förklarar Kristina, vilket får oss att vidare fundera kring det diskursiva begreppet kompetens. Vi kan förstå redogörelsen men ställer oss samtidigt frågande till hur förskolan förhåller sig till innebörden av kompetens och hur det ser ut i praktiken. Att förhålla sig till kombinationen av det språkliga och det verkliga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000) blir viktigt för att verkliga nå ut till barnen och göra skillnad på

golvet. Det blir ännu ett begrepp som vi kan se som viktigt men samtidigt kontroversiellt, i en diskursiv bemärkelse.

Att arbeta olika för likvärdighet

Förskollärarna fick beskriva deras syn på begreppet likvärdighet och vad det innebär för dem i praktiken. Så här talar två av förskollärarna om deras tolkning av begreppet;

När jag fick frågan om vad likvärdighet är för mig tänkte jag "att detta är något som alla pratar om men det är nog ingen som riktigt vet vad det är". Jag har nog inte formulerat det för mig själv heller. Men jag tänker att likvärdigheten handlar om att alla ska ha lika möjlighet att delta i förskolan och vara i förskolan. Deras rätt till en bra utbildning börjar i förskolan. Alla barns rätt till en bra utbildning/.../ Vi försöker jobba med projekt som styrs av barns intresse utifrån vad de visar att de vill. Vårt mål är att ha barns intresse i baktanke i allt vi gör, när vi bygger lärmiljöer eller så. - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Vi kan se att ordet likvärdighet ofta skapar fria tolkningar och bidrar till en het diskurs inom förskolan. Förskollärare Anna (Ekorren) uppfattar det som att likvärdighets begreppet ofta har olika innebörd för olika individer vilket stärker det Börjesson och Palmblad (2007) menar med att språkliga begrepp ges olika innebörd utifrån olika positioner. Enligt Ekström (2020) innebär likvärdighet inte att alla förskolor ska vara exakt lika utan det viktiga är att varje barn får de resurser och den stöttning som är avsatt för just det barnets behov och förutsättningar.

För mig handlar det om att vi ger barnen samma möjligheter till lärande. Vi förstår att barnen kommer från olika bakgrund och har olika behov och erfarenheter och då handlar det främst om hur vi formar undervisningarna. Vi försöker anpassa så att alla kan delta utifrån deras förutsättningar och behov vilket gör att vi behöver tänka på barns språknivå och extra anpassningar. Vi kan till exempel inte alltid skapa en sångsamling som passar alla i gruppen. Då kanske det krävs att vi delar in i små grupper, där några läser, några lyssnar och några andra dramatiserar. På så sätt ser vi varje barns enskilda behov utifrån nivåer, bakgrund och erfarenheter. Vi kan inte tänka att alla ska lyssna på samma sång för då blir det inte likvärdigt utan vi måste anpassa utbildningen så att alla barnen förstår. - (Förskollärare Sara, Ekorrens förskola)

Förskollärare Sara (Ekorren) beskriver och ger tydliga exempel på vad arbetet med likvärdighet kan innebära i de situationer där just barnen befinner sig. Hon är medveten om att alla arbetsätt och metoder inte passar alla barn och därmed behöver anpassas utefter varje enskild individ. Att anpassa genom att göra mindre gruppkonstellationer ser vi som en konkret metod för att utgå från barns behov och förutsättningar. Där kan vi göra en direkt koppling till vad Lövkrona (2009) skriver om att göra specifika insatser för inte utsätta något barn för diskriminering men även för att undvika att placera barn i speciella fack. Det blir även tydligt att Saras uppfattning om begreppet likvärdighet överensstämmer med Annas, som förklarar att alla barn ska ha lika möjligheter att delta i förskolan. I nästa citat förklarar förskollärare Anna vidare hur olika perspektiv kan komma att påverka begreppet likvärdighet:

Min tanke är att likvärdighet betyder olika saker beroende på i vilket perspektiv man pratar. Det är långt ifrån alla barn som bor i en storstad som har en likvärdig förskola. Det är otroligt olika förutsättningar beroende på vart man bor. Det är klart att vi har haft mycket diskussioner kring resursfördelning till exempel och att pengarna fördelas olika beroende på var det är mer resurskrävande. Men det kan bli en het diskussion om man träffar pedagoger från ett annat område där det är en annan situation, där de slåss för sin sak. De behöver också

pengar till sina barn. Tänk att det finns en påse pengar men den ska fördelas rättvist utifrån olika förutsättningar. - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Återigen menar förskollärare Anna (Ekorren) på att diskursen om likvärdighet är kontroversiell, där olika områdes förutsättningar bidrar till en ständig debatt om resursfördelning. Hon redogör för en medvetenhet om att pedagoger i andra områden kan ses ha en annan uppfattning om hur resurser bör fördelas men att det likväl blir viktigt att se till varje barns förutsättningar. Böhlmark och Holmlunds (2011) forskning förklarar att det behöver ske en omfördelning av resurser beroende på vilket område familjer bor i för att barnen ska få rätt förutsättningar. Vilket innebär att det behövs extra resurser i förskolor som ligger i områden där det finns barn som har svaga levnadsförhållanden än där barn har starkare levnadsförhållanden. Rektor Kristina (Ekorren) får ge sin syn på begreppet utifrån ett rektors-perspektiv:

Jag vill prata om likvärdighet utifrån två olika nivåer. Staden har ansvar för ett övergripande perspektiv utifrån hur likvärdighet kan bedrivas på olika förskolor i staden medan vi i min enhet pratar om hur vi bedriver arbetet med likvärdighet framåt på just mina förskolor. Vad har man rätt till att få hos just oss? Det ska inte spela någon roll vilken avdelning man går på. Likvärdighet handlar om att alla barn ska få samma möjlighet att utvecklas så långt som det är möjligt och utifrån min erfarenhet ser jag att man måste se över kompetenserna i vissa utsatta områden för att barnen ska få en rättvis chans dvs att man måste se över prioriteringar. - (Rektor Kristina, Ekorrens förskola)

Kristina uttrycker att det finns olika perspektiv att se likvärdighet ifrån. Hon betonar vikten av att se det lilla i det stora vilket i detta fall innebär att utgå från varje avdelnings behov. Sheridan m.fl. (2009) beskriver hur viktigt det är att barns erfarenheter tas tillvara samt att personal i förskolan förstår barnen utifrån den enskilda individ hen är. Utifrån vad Kristina säger om innebörden av begreppet likvärdighet och hur det kopplas till just hennes förskolor kan vi se hur hon har tagit ansvar för förskolans kvalitet genom att kompetensutveckla personalen som arbetar där. Vidare tolkar vi det som att om arbetet med kompetensutveckling hos pedagoger fortskrider innebär det en mer likvärdig utbildning för alla barn.

Vi ser flerspråkigheten och mångfalden som en fördel i arbetet med likvärdighet. Vi ser att det är ganska lätt att jobba med likvärdighet utifrån religion och etnicitet eftersom vi har allt framför oss och det blir uppenbart för barnen också. Det blir inte ens konstigt. Det pratas olika språk, man har olika religioner vi har barn med särskilda behov, som sticker ut på olika sätt. På det sättet blir det väldigt konkret och enkelt. Det är svårt men det blir också enkelt eftersom barnen i de här grupperna lär sig från start att samhället idag är olikt. Att olikheterna också är bra. Så det är både och. - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Förskollärare Anna (Ekorren) anser att både flerspråkigheten och mångfalden är en styrka i det område hon arbetar i. Till skillnad från vad Elmeroth (2012) skriver om att normer handlar om hur människor bör vara i vissa sammanhang, ser Anna att både barn och pedagoger arbetar med människors olikheter hela tiden. Eftersom deras verklighet består av en mångkulturell kontext blir det inte konstigt för vare sig barn eller pedagoger att språk, etnicitet och religion skiljer sig från varandra. Elmeroth (2012) beskriver hur normer ses påverka människors ageranden mellan varandra vilket i detta sammanhang arbetas med hela tiden utifrån barnens olika hemförhållanden. Anna beskriver hur deras arbete med likvärdighet utifrån etnicitet och religion inte innebär några särskilda utmaningar eftersom barnen är vana vid att det ser så olika ut, utifrån just de perspektiven. Men det blir intressant att ställa sig kritisk till det faktum att likvärdigheten ingår i ett bredare perspektiv. Samtidigt som styrkorna som beskrivs underlättar arbetet, beskrivs de i temat socioekonomiska

förhållanden, som faktorer som försvårar och utmanar. Något som vi ser som nödvändigt att ständigt förhålla sig till.

99 % av vår barngrupp har svenska som andraspråk, vi använder oss av ordlistan som vi introducerar för barnen. Hur säger man det här på deras hemspråk? Vi tar hjälp av vårdnadshavarna och vi blandar språket ibland när det passar med aktiviteterna. Detta arbete har arbetats med de senaste tre åren - (Förskollärare Sara, Ekorrens förskola)

Förskollärare Sara (Ekorren) beskriver att förskolan är mångkulturell och nästan alla barn pratar ett annat språk än svenska. Det finns tydliga hjälpmedel som ordlistan som ska hjälpa barnen att bli inkluderade genom sitt hemspråk vilket vi ser att det på sikt kan komma att bli igenkännande och tryggt för barnen vilket kommer hjälpa barnen i deras utveckling.

Normkritiskt arbete - en förutsättning för likvärdighet

Eftersom vår teoretiska utgångspunkt är ett normkritiskt perspektiv blev det viktigt för oss att undersöka hur arbetet med normer kan påverka barns likvärdiga förutsättningar. Nedan ges några exempel av förskollärare och rektor på det viktiga arbetet med normkritik:

Vi hade en diskussion kring barns könsuttryck/tillhörighet, hur yngre barn tänker kring det och att det var ett område vi inte hade så mycket erfarenhet av. Att om en kille kommer och säger "jag vill inte vara pojke, jag vill vara flicka", hur tar man sig an det? Vi hade inte mött det innan så sådana diskussioner kan ju komma upp utifrån det vi möter. Och även utifrån likabehandlingsplanen /.../ I grunden måste man alltid jobba aktivt med normer för att uppnå likvärdighet. Det handlar om hur vi är emot varandra och eftersom vi hela tiden är i grupp, både vuxna och barn. Det finns så mycket som handlar om de sociala relationerna. Lyckas vi med detta arbete så har man en grupp där man är schyssta mot varandra, man kan leka, man kan samspela. Samtidigt som det finns stora utmaningar med att få med alla delar. - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

I Läroplanen för förskolan (2018) står det att de som är yrkesverksamma i förskolan ska arbeta förebyggande med normer och barnen ska få leka och lära tillsammans oberoende av könstillhörighet. Normerna i samhället är inrutade på vad "kvinnligt" och "manligt" är vilket vi i förskolan har en uppgift att tänka kring genom att arbeta aktivt och genomtänkt med att ta vara på olika tankemönster som kan uppstå i förskolans utbildning. Genom att förvänta sig att en människa ska agera på ett specifikt sätt utifrån vilket kön hen har kan det ha diskriminerande följder. Genom att motverka dessa könsnormer hjälper det barnen att bli den individ hen vill vara (Salmson och Ivarsson, 2015). Förskollärare Anna (Ekorren) förklarar att arbetet med normer alltid kommer att vara viktigt för att likvärdighet ska uppstå och om vi i förskolan arbetar aktivt med normer skapar vi en barngrupp som byggs på samspel och sociala relationer. Detta förstärks genom Thornbergs (2013) beskrivning hur grupper formas av värden, attityder och normer och att det sociala samspelet blir olika beroende på vilken grupp en befinner sig i.

Föräldrars olika bakgrunder och deras hemkultur påverkar vårt arbete med normer. Vissa normer som vi anser är viktiga att arbeta med, är inte viktiga för föräldrarna. /.../ För oss, och utifrån läroplanen är det okej om en kille vill bära rosa kläder men det kan krocka med föräldrars syn på den normen. Det kan ha att göra med att de inte känner till läroplanen eller barnkonventionen. - (Förskollärare Sara, Ekorrens förskola)

Som vi skrev ovan om vikten av att arbeta med könsnormer kan det komma att bli problematiskt om, som förskollärare Sara (Ekorren) beskriver, föräldrarna inte är insatta i

förskolans uppdrag och styrdokument. Det blir en tydlig krock som kan bli problematisk och komplex att ta tag i eftersom Sara förklarar att det kan ha att göra med föräldrarnas hemkultur. Å ena sidan menar Elmeroth (2012) på att vissa normer har en tendens att få människor att känna att de behöver passa in i vissa kategorier eller anpassa sig till de regler som råder i ett specifikt område. Å andra sidan tänker vi att grunden till att förändra något handlar om att tydliggöra och informera. Om inte föräldrarna vet varför vissa normer skall motverkas eller ändras kan det komma att bli svårt att få med dem i det pedagogiska arbetet.

Vi vuxna är modeller som är inne och hjälper till, barnen får bli delaktiga mycket i diskussioner. Vi försöker snappa upp det barnen säger, exempel kan de undra varför inte ett visst barn får äta en viss typ av mat eller varför vi har olika hårfärg osv. Allt sånt är naturligt för barn att prata om. Vi är duktiga på att ta tid för de samtalen och sen gör vi medvetna val vad det gäller köp av litteratur. Vi tänker att litteraturen skall vara representativ så att man känner igen sig och att litteraturen ska vara uppdaterad. Till exempel att det ska finnas familjer i litteraturen som ser ut på olika sätt. Jag tror det normkritiska/kreativa arbetet är levande hos oss och att det är viktigt att aldrig stanna upp. Det kommer nya saker hela tiden. Det man pratade om för 20 år sedan är annorlunda från idag. Det fanns områden som inte var aktuella då men som är väldigt centrala idag. Det är viktigt att vara lyhörd för vad barnen är intresserade av. Såklart utifrån barnets mognadsnivå. - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Öhman (2017) skriver att normer inte är något som uppstår av sig självt, utan skapas av människor, mellan samhällen och förändras över tid. Det blir tydligt utifrån ovanstående kontext där förskollärare Anna (Ekorren) förklarar hur arbetet med normer sker hela tiden, i grupp och sociala samspel, utifrån barns ageranden och uttalanden. Sheridan m.fl (2009) trycker på vikten av en god kommunikation för en hög kvalitet i förskolan. Kommunikationen beskrivs som meningsfull i ett samspel mellan vuxen och barn och är avgörande för hur barn tillägnar sig sin sociala omvärld. Förskollärare Anna (Ekorren) förklarar att arbetet med normer sker i sociala relationer där de vuxna hela tiden behöver vara närvarande och driva en medveten kommunikation.

Kompetensutveckling - "Alla måste med på tåget!"

Vi kan se hur både förskollärare och rektor pratar om kompetensutveckling som en grundläggande och avgörande faktor för att vi ska uppnå en likvärdig förskola för alla barn. Nedan ger de sin beskrivning av detta viktiga arbete;

För att kunna jobba i detta område behövs det förskollärare med hög kompetens, vilket kan vara svårt att rekrytera. Det säger ju även forskningen, att kompetensen på förskollärarna är avgörande för att få en hög kvalitet. Samtidigt behöver vi utgå från de förskollärare vi har genom att jobba mycket med kompetensutveckling och tänka på hur vi kan stötta upp. Det är ett utav mina områden när jag jobbar som pedagogisk handledare, att jobba med kompetensutveckling och handledning för att stötta de som redan finns på plats - (Förskollärare Anna, Ekorrens förskola)

Förskollärare Anna (Ekorren) talar om att det är viktigt att stötta den personal som vi redan har på plats genom kompetensutveckling och menar på att om vi får högre kompetens kan vi få en högre kvalitet på utbildningen. Hennes uppdrag som pedagogisk handledare blir alltså viktig för alla medarbetares kompetensutveckling. Utifrån vad Anna beskriver om vikten av kompetensutveckling kan vi koppla det till att barn ges större möjligheter till en utbildning av högre kvalitet. Genom att förskollärare får stöttning och handledning kan det bidra till att

utveckla den relationella kompetens som Vetenskapsrådet (2015) beskriver som viktig för en ökad kvalitet på förskolans utbildning. Det kan innebära att en förskollärare skapar en medvetenhet om vad, varför och hur en gör något, i en del av både en kort- och långvarig process.

Det finns både möjligheter och svårigheter i arbetet med en likvärdig utbildning för alla barn, jag får jättebra stöd från min rektor, logoped och även psykolog. Det är många att bolla med och få handledning från. Den största svårigheten är nog att tiden ska räcka till. -
(Förskollärare Sara, Ekorrens förskola)

Förskollärare Sara (Ekorren) beskriver två sätt att se på arbetet med likvärdighet. Å ena sidan får Sara mycket stöd från olika parter å andra sidan är tidsbristen en faktor som spelar stor roll för att hinna med. Ivarson Jansson (2001) förklarar hur förskolans ramfaktorer handlar om relationen mellan verksamhet och resurser vilken kan kopplas till det som Sara (Ekorren) säger om tidsbristen som kan utgöra ett hinder för arbetet med likvärdighet.

Vi måste skapa de bästa förutsättningar för likvärdighet och det är att satsa på kompetensutveckling. Jag leder utvecklingsgrupper både med barnskötare och förskollärare där vi diskuterar samma saker inom pedagogik och där har jag också hjälp av en 1:a förskollärare som arbetar nära mig för att höja kompetensen. Alla måste med på tåget! Men det är svårt och utmanande att få med sig alla och det handlar om hur man generellt tänker om barns lärande och hur man tolkar sin professionella yrkesroll och uppdrag? Alla är sin egen person och har sin egen förståelse, ibland tänker jag att jag varit övertydlig men tydligen så har jag inte riktigt varit så tydlig som jag ser mig själv att vara. - (Rektor Kristina, Ekorrens förskola)

Rektor Kristina (Ekorren) talar om vikten att skapa forum för både barnskötare och förskollärare att vidareutvecklas inom sitt yrke och att hon bär ansvaret för att leda de pedagogiska utvecklingsgrupperna. Lundström m.fl (2017) redogör för rektorers övergripande ansvar för kvaliteten på undervisningen i förskolan. "Alla måste med på tåget" uttrycker Kristina varpå vi tolkar det som att hon menar att det behövs både en samsyn inom yrkesrollerna samt en gemensam grundsyn på ens uppdrag. Detta kan samtidigt bli problematiskt utifrån vad Kristina uttrycker som att "alla har sin egen förståelse". Vi tänker att personalens skilda erfarenheter och tankesätt kan påverka arbetet med att skapa samsyn. Till exempel kan en diskurs om barns lärande skapa meningsskiljaktigheter och ligga till grund för diskussioner och dilemman i de olika forumen.

Förskolan Melonen

Förskolan ligger i ett socioekonomiskt resursstarkt område där medelinkomsten är hög. En hög andel av vårdnadshavarna är födda i Sverige och har svenska som förstaspråk.

Socioekonomiska förhållanden

Förskolan Melonen visade sig ha skillnader i både miljö och hemförhållanden utifrån de socioekonomiska perspektiven. Så här beskriver en rektor och två förskollärare området där deras förskola ligger;

Jag skulle beskriva som området som rikt där familjer har det bra ekonomiskt och dom har det väldigt bekvämt, större delen av barnen har svenska som förstaspråk. - (Förskollärare Lena, Melonens förskola)

Jag skulle beskriva området som väldigt homogent och väldigt medvetna föräldrar som ställer höga krav. - (Rektor Alicia, Melonens förskola)

Här blir det tydligt att området beskrivs som ett socioekonomiskt starkt område där majoriteten av familjerna är födda i Sverige och har goda ekonomiska förutsättningar. Som rektor Alicia (Melonen) beskriver förstår vi det som att föräldrarna har insikt om förskolan och dess innebörd vilket innebär att föräldrarna ställer höga krav för att de är medvetna om barnens rätt till sin utbildning (Edling & Liljeros, 2016).

Området där jag arbetar ligger inte så centralt utan mer i en utkant i ett villaområde. Det är nära natur och hav, lite lantligt med bondgårdar och ängar runt omkring. De flesta tar sig till förskolan med bil eller cykel, vilket jag antar är en bekvämlighets sak eftersom avstånden ändå är korta. De som bor i området är medelinkomst- till höginkomsttagare vilket innebär att de flesta är personer som arbetar, eller är hemma om man är föräldraledig. Det är ett resursstarkt område. - (Förskollärare Henrietta, Melonens förskola)

Det blir tydligt att personerna som bor i detta område har en högre samhällsklass eftersom deras livsvillkor gör det möjligt för dem att välja att ta bilen även om det är en kort sträcka. Vår tolkning är att det som förskollärare Henrietta (Melonen) beskriver som ett resursstarkt område innebär att familjerna har större chans till en god hälsa (Edling och Liljeros, 2016). Vilket vidare skulle kunna innebära att föräldrarna, utifrån deras klassposition, bemöter förskolans personal på ett annat sätt än om de tillhört en lägre samhällsklass. Vidare ser vi att det kan innebära att deras sociala position i samhället bidrar till ett ökat inflytande och större självbestämmande i förskolan vilket personalen behöver möta och ta ställning till i förhållande till den omsorg och utbildning som bedrivs (Jämlikhets-rapporten, 2017).

Att arbeta olika för likvärdighet

Här nedan presenteras förskollärares och rektorers tolkning av begreppet likvärdighet och vad det innebär för dem i förskolans praktik.

Likvärdighet är ett stort begrepp som handlar om delaktighet och inkludering att möta barnen där de befinner sig och att de ska utmanas och känna att de lyckas och där behöver vi följa vår läroplan. För att de yngre barnen ska bli delaktiga och för att det ska bli likvärdigt så använder vi oss utav bildstöd och tydliggörande pedagogik. Förskolan ska vara meningsfull för alla barn och de ska känna sig sedda och hörda. Det ska inte vara någon rådande makthierarki utan man ska se alla som jämlika oberoende av kön, etnicitet och funktionsvariation. Ibland kan man tappa arbetet lite pga personalbrist och tidsbrist vilket gör att det ibland är svårt att komma vidare i likvärdighets arbetet. - (Förskollärare Lena, Melonens förskola)

Förskollärare Lena (Melonen) förklarar att likvärdighet innebär att möta barnen utifrån deras nivå för att de ska känna att de inkluderas i ett sammanhang. Utifrån vår tolkning ska det inte vara att personal utövar någon slags makthierarki som förhållningssätt gentemot barnen eller hur barnen är gentemot varandra, alla ska vara jämlika oberoende av vem man är som individ. Den makthierarki som Lena vill motarbeta kan innebära att personalen arbetar med olikheter i samhället på en mängd sätt, till exempel barns olika uppväxtvillkor. Genom att varierande hemförhållanden möter varandra i förskolans kontext blir det tydligt att samhällets

sociala strukturer påverkas av människors ageranden, vilket gör att personalen på förskolan har ett ansvar för att se till att inte eventuella makthierarkier uppstår (Elmeroth, 2012). Eftersom normer påverkas av människors ageranden tänker vi att personalen i förskolan ständigt behöver reflektera över de sammanhang som barn och vuxna ingår i.

Det är svårt att ställa likvärdighets begreppet utanför samhället. För vi har ju ett samhälle som inte är så jämlikt och är väldigt segregat. Men likvärdighet för mig på förskolan är att alla barn har rätt till en förskola, har rätt till utbildning och undervisning. Att vi har olika lagar i Sverige tex, barnkonventionen som säkerställer att barnen har rätt till utbildning. /.../ Både barnskötare och förskollärare ska ju tillsammans arbeta för att alla barn ska lyckas. Till vår hjälp har vi specialpedagoger, som arbetar för att främja, inte bara när det uppstått svårigheter. - (Förskollärare Henrietta, Melonens förskola)

I förskollärare Henriettas (Melonen) beskrivning av likvärdighets begreppet kopplar hon det till både samhället i stort och vad det innebär på just hennes förskola. Hon förklarar vidare om hur lagar som barnkonventionen säkerställer att förskolan utgår från barns rättigheter till utbildning och undervisning. Vi ser hur detta bland annat kan komma att handla om ett normkreativt arbete där olika samhällsperspektiv får ligga till grund för ett likvärdigt arbete. Som Henrietta förklarar behöver förskollärare förhålla sig till vad hon beskriver som det ojämlika samhälle vi lever i. Ett samhälle där normer hela tiden skapas av människor, mellan grupper och är i ständig förändring (Öhman, 2017). Eftersom människor socialiseras utifrån olika perspektiv (Elmeroth, 2012) och förhåller sig till diverse förväntningar på varandra blir arbetet som Henrietta beskriver än mer viktigt. Att arbeta främjande för att motverka de normer eller regler som människan "lärt" sig men som kan komma att bli diskriminerande, skapa klyftor och utanförskap. Det har varje barn rätt till.

Olika berikar. Det är inte rättvist att göra samma!! -
Förskollärare Henrietta, Melonens förskola)

Likvärdighet handlar inte om att alla gör samma, förut var det att alla skulle göra samma "påskkyckling" exempelvis. Likvärdighet är att ägna sig åt det som man är intresserad och engagerad utav som barn och inte det som någon annan bestämmer att du ska göra. Alla behöver inte samma för att lyckas. Det behövs enskilda anpassningar för varje individ. -
(Rektor Alicia, Melonens förskola)

Här blir det tydligt att förskollärare Henrietta (Melonen) och Rektor Alicia (Melonen) håller med varandra om att likvärdighet inte handlar om att alla ska göra samma vilket innebär att alla behöver olika mycket stöttning för att lyckas utifrån sina förutsättningar. Om alla barn ska få möjligheten att lyckas behöver pedagoger skapa förutsättningar där de ser till varje individ och anpassar utbildningen utifrån barnens behov. I läroplan för förskolan (2018) står det att likvärdighet handlar om att se till varje individ och dess behov och att utbildningen inte behöver se ut på samma sätt överallt, vilket både förskollärare Henrietta (Melonen) och förskollärare Alicia (Melonen) poängterar i sina svar att förstå betydelsen av att se till varje unik individ och vad hen behöver och det behöver som sagt inte vara lika överallt.

Normkritiskt arbete - en förutsättning för likvärdighet

Förskollärare och rektor har getts möjlighet att beskriva arbetet med normer i förskolan och vid intervjuerna svarade de så här:

Vi arbetar med jämställdhet mellan pojkar och flickor och vi tilltalar barnen med neutrala ord exempelvis kompisar. Vi har aktivt valt att ha ett öppet material i våra miljöer och inte material som är stereotypiska. Vår litteratur på förskolan innehåller olika traditioner och religioner för att det ska bli igenkännande. Viktigt att det ska bli likvärdigt att alla får leka med allt oavsett kön. Vi har en traditionsgrupp på min förskola där vi diskuterar traditioner för att alla barn ska känna sig inkluderade eftersom alla har sina olika traditioner exempelvis har vi en vinterfest i stället för traditionell lucia. - (Förskollärare Lena, Melonens förskola)

Vi har arbetat mycket med traditioner. Det har varit något som har varit i förskolans historia, att man har lucia och påsklunch mm. Så därför har vi försökt bryta lite sådana normer och pratat om vad och varför. Numera firas de flesta traditioner av barn och vuxna utan vårdnadshavare. Vi gör det i utbildningssyfte, ett firande på barns villkor. Nu heter det tex, vinterfest i stället, vilket vi ser öppnar upp för mångfald och blir en mer inkluderande fest. Vi tror att vårt arbete med traditioner ska öka likvärdigheten och skapa gemenskap och vara roligt - (Förskollärare Henrietta, Melonens förskola)

Både förskollärare Lena (Melonen) och Henrietta (Melonen) beskriver deras normkreativa arbete som handlar om att förhålla sig till traditioner. De har tänkt om, skapat nya traditioner och arbetar för att de traditionerna som firas skall utgå från barnen. Henrietta förklarar hur det arbetet öppnar upp för både mångfald och inkludering och därmed ökar det likvärdiga arbetet. Eftersom området där förskolan Melonen ligger i tidigare har beskrivits som homogent ser vi att det normkreativa arbetet blir än mer viktigt. Detta för att ge en bredare bild av samhället men även för att stärka barn och ge dem ytterligare möjligheter i deras identitetsskapande. Både tid och samhällen är föränderliga och kräver att det normkritiska arbetet kontinuerligt fortlöper (Öhman, 2017). Förskollärare Lena förklarar hur de utöver arbetet med traditioner arbetar med material som litteratur för att förhålla sig normkreativt. De vill bryta det stereotypiska och öppna upp för en bredd av religioner och igenkänning.

Lövkrona (2019) förklarar hur ett normkritiskt perspektiv handlar om att få syn på strukturer, som i detta fall på förskolan, kan bli diskriminerande. "Vi gör det i utbildningssyfte", förklarar Henrietta varpå vi tänker att det blir relevant att tala om just innebörden av utbildning och förskollärares förhållningssätt. Diskursen om utbildning blir relevant att studera utifrån både språkliga och praktiska aspekter (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Vi reflekterar även över att det kan bli än mer viktigt att vara medveten om dilemman som kan uppstå när en talar om normer i ett förebyggande syfte för att inte hamna i att förstärka de normer som har för avsikt att motverkas (Dolk, 2013). Som Henrietta beskriver håller vi med om vikten av att hela tiden utgå från barns villkor men även att reflektera kring dilemman som kan uppstå.

Barnkonventionen är ju nu en lag, men vi började jobba med den intensivt redan innan den blev en lag och frågan man ställer sig då är om alla har samma människosyn på min förskola? Möts man av samma respekt som man möter varandra med? Dessa frågor är de viktigaste inom arbetet med normer. Hur bemöter vi barnen? Jag anordnar ett barnråd varje månad där jag pratar med barnen om viktiga saker, dom kommer som representanter från sin avdelning och tar med sig de andra barnens röster och så för representanterna fram det som dom tycker är bra och det som är mindre bra. Genom att ha barnråd så blir barnen hörda och de får uttrycka vad de tycker om saker i förskolan. - (Rektor Alicia, Melonens förskola)

Rektor Alicia (Melonen) förklarar vikten av att alla ska bemötas med samma respekt som man möter varandra med och påtalar att denna fråga är en ytterst viktig att arbeta med i normarbetet. Hur bemöter personalen barnen i praktiken, det känner Alicia att hon vill fråga barnen om och därför anordnas ett barnråd där barnen får möjlighet att göra sin röster hörda

och beskriva vad som funkar bra eller mindre bra. Utifrån våra tolkningar blir det tydligt att barnens åsikter och frågor tas på allvar och att barnen har samma möjlighet som de vuxna att påverka sin vardag i förskolan. Ahrné (2006) förklarar hur viktigt det är med interaktionen mellan barn och pedagoger för där ges barnen möjlighet att utmana sitt eget tänkande. När barn och vuxna har kommunikativa möten i förskolan förstärks barnets förmåga att kommunicera och interagera med andra vuxna vilket kan leda till en förändrad erfarenhet. Något att tänka kritiskt kring kan vara hur pedagogerna förhåller sig till de som inte har ett verbalt språk, hur även de ges möjlighet att påverka sin vardag. Detta utifrån exempelvis åldersnormer, så att det inte enbart blir de äldsta som inkluderas i arbetet.

Vi har kommit ganska långt med vårt normkritiska arbete. Viktigt att man arbetar med traditioner och lyfter upp de traditioner man ej firar hemma så att förskolan blir ett tydligt komplement. Att man bryter det som är traditionellt som finns i vårt samhälle och att vi arbetar fram våra "egna" traditioner. - (Rektor Alicia, Melonens förskola)

Som vi tidigare skrivit finns det ett tydligt arbetssätt i hur de arbetar normkritiskt på förskolan Melonen. Förskolan ska vara ett tydligt komplement till hemmet när det gäller traditioner och de arbetar med att bryta mot typiska svenska traditioner som finns i vårt samhälle. Barnen och personalen skapar tillsammans egna traditioner som de sedan implementerar i förskolans utbildning. Deras normkritiska arbete har ett ökat fokus på traditioner, vilket är positivt, men det finns andra frågor i det normkritiska arbetet som kan vara viktiga att lyfta såsom hur barn ges möjlighet till ett bredare perspektiv inom etnicitets normer och mångkultur. Vi ställer oss frågande till vad som händer med barnen om de enbart ges utbildning inom ett snävt område av normer och hur det kan komma att påverka deras möte med det övriga samhället på sikt.

Kompetensutveckling - "Stärka personalen i sin profession"

Temat handlar om kompetensutveckling och hur det skapar förutsättningar för ett likvärdigt arbete och hur det i sin tur stärker personalen i sin professionella yrkesroll. Vilka förutsättningar skapar förskolan för att höja likvärdigheten för både barn och pedagoger?

Förutsättningarna som krävs för att kunna arbeta med likvärdighet är genom kompetensutveckling och jag tycker att jag ges tillräckliga förutsättningar då jag får tillgång till kompetensutveckling genom lärgrupper, kurser och föreläsningar. På min förskola har vi många anställda förskollärare och sedan har vi även ateljérista, pedagogista och en 1: a förskollärare vilket ger större möjligheter och skapar förutsättningar till att arbeta med likvärdighet nu men också att det ska utvecklas och bli ännu bättre i framtiden. - (Förskollärare Lena, Melonens förskola)

Kompetensutveckling är en av förutsättningarna till att kunna arbeta med likvärdighet, beskriver förskollärare Lena (Melonen) och förklarar även vikten av att ha personer som har olika pedagogiska syften i utbildningen vilket berikar och utvecklar arbetet med likvärdighet ur ett framtidsperspektiv.

På rektors nivå har ju rektorerna på sig att de vill att förskolorna i vårt team ska ha en likvärdighet. Vad kan vi göra i vårt område? Till exempel att alla pedagoger ska ha rätt till reflektion och handledning, rätt till lärgrupper, att ha möjlighet att träffa vår 1: a förskollärare som vi har i teamet. Så att inte bara en förskola får höjd kvalitetskompetens genom utbildningar medan en annan förskola inte får det. Allt handlar ju om att det ska gynna barnen, att skapa en högre kvalitet för dem. Då krävs det att vi har utbildade förskollärare. De har ett särskilt ansvar för att utvärdera och sätta mål (som de genomför tillsammans med annan personal). Men jag kan se att de som inte har någon förskollärare i sitt lilla arbetslag

kanske halkar efter. Man behöver bolla med en nära pedagog och tillsammans med barnen. För vi är ju här och nu. Det kollegiala är en förutsättning men även kompetensutveckling. Planeringstiden är viktig och att den används till det den är till för. - (Förskollärare Henrietta, Melonens förskola)

Förskollärare Henrietta (Melonen) förklarar att det är många faktorer som spelar roll för att en förskola ska få en förhöjd kvalitet och det är inte rättvist om en förskola får högre kompetens genom utbildningar och inte en annan. Det är barnen som ska vara i fokus och då krävs det att det finns utbildad personal och det blir då synligt att de arbetslag som saknar förskollärare blir haltande i sitt kvalitetsarbete. Vår analys blir att arbetslagen har olika förutsättningar för att öka kvaliteten på utbildningen för att de inte har några förskollärare vilket innebär då att barnen inte heller får samma möjligheter. Renblad och Brodin (2012) beskriver att det är mycket viktigt att barn får möta kompetent och utbildad personal som kan stötta barnen på rätt sätt i deras utveckling. Förskolor som har en högre kvalitet gynnar barnen i deras framtida skolgång.

För mig har det varit viktigt att ha en mellanhand som arbetar nära mig som rektor för att öka kvaliteten och likvärdigheten. Jag har en pedagogista som arbetar 50 % och sedan har jag en 1: a förskollärare som arbetar 3 dagar i barngrupp, en dag i rektors teamet samt en dag i veckan kan jag rikta henne på uppdrag där det behövs. Hennes grunduppdrag har varit att bidra till en likvärdig utbildning. Alla pedagoger ingår i lärgrupper där de diskuterar olika frågor som "behövs". Barn får inte mötas av en icke-likvärdig utbildning för att pedagogernas personliga intresse inte befinner sig där. Viktigt att stärka pedagogerna i sin profession och göra dem medvetna om vad just deras profession innebär. - (Rektor Alicia, Melonens förskola)

Lager (2015) redogör för i sin studie om att det är rektorns ansvar att förhålla sig till komplexiteten av kvalitet och utbildning samt att det systematiska kvalitetsarbetet blir viktigt för att stödja barns lärande. Detta bekräftar rektor Alicia (Melonen) genom att förklara sitt arbete med att öka kvaliteten på förskolorna för att bidra till likvärdighet. Hon menar på att det kommit att bli viktigt att ha en, som hon beskriver det, "mellanhand" vars syfte är att arbeta nära både rektor och övriga medarbetare för att öka kvaliteten. Alicia är medveten om att det finns en risk att pedagogernas personliga intresse formar utbildningen vilket hon har för syfte att motverka. Lövkrona (2019) förklarar hur ett arbete på organisationsnivå handlar om att forma rutiner där reflektion kan ske, vilket Alicia beskriver görs i lärgrupper genom att förskollärare och barnskötare får möjlighet att diskutera de frågor som berör barns likvärdiga utbildning. Som Alicia säger, delar vi uppfattningen av att det är viktigt att lämna sin personliga åsikt hemma. Att bli "stärkt i sin profession" kan då innebära att förhålla sig medvetet till sin yrkesroll för att inte hämma barns utveckling och lärande, speciellt i arbetet med normer.

Slutdiskussion

Vårt syfte var att utifrån ett normkritiskt perspektiv undersöka hur förskollärare och rektorer talar om och tolkar begreppet likvärdighet, om det finns diskurser som blir synliga utifrån de olika tolkningarna samt hur normer hanteras utifrån barns olika förutsättningar och socioekonomiska förhållanden. I resultatet av intervjuerna på förskolan Ekorren och förskolan Melonen blev många olika perspektiv och faktorer synliga där vi såg både skillnader och likheter. Analysen av förskolan Ekorren visar att de har ett stort fokus på barns språkutveckling men även att stärka förskolans roll i samhället, för att lägga en god grund för utbildningen och främja det likvärdiga arbetet inom förskolan. Analysen av förskolan Melonen visar på ett arbete med likvärdighet utifrån att möta traditions-normer men även vad pedagogerna erbjuder under barns vistelsetid. Vi slogs dock av att förskollärares och rektorers syn på begreppet likvärdighet var mer överensstämmande mellan de båda förskolorna än vad vi kunde föreställa oss innan. Däremot har vi kunnat synliggöra vissa diskurser som blir aktuella för oss att diskutera vidare.

Vad definierar likvärdighet?

En av våra frågeställningar var hur förskollärare och rektorer talar om och tolkar begreppet likvärdighet i förskolan. Trots att vi kunde se ett resultat av en relativt ensidig tolkning av begreppet mellan förskollärarna oberoende område, blev det tydligt att rektorers och förskollärares innebörd av begreppet skiljer sig något utifrån skilda ansvarsområden och uppdrag.

Rektoreorna förklarade att de har ett övergripande ansvar över att det ska vara likvärdigt för alla barn oberoende av vilken förskola barnen går på samt betonar vikten av att förskollärare ska förhålla sig professionellt, vilket innebär att sätta sitt personliga intresse åt sidan. Att de val som förskollärare gör inte får baseras på personliga åsikter eller de normer en människa kan bära på sedan innan. Resultatet visade att arbetet med genus kan bli en utmaning då pedagoger har olika föreställningar och förgivettaganden kring huruvida barn benämns inom termer av kille eller tjej. Salmson och Ivarsson (2015) beskriver att det är viktigt att inte sätta människor i olika fack utifrån en könsaspekt, utan att varje individ har rätt att själv skapa sin egen identitet. Det kan vi se bli problematiskt eftersom Läroplanen för förskolan (2018) beskriver hur förskolan skall arbeta medvetet med alla barns rättigheter oberoende könstillhörighet. Det innebär att förskolan bär ansvaret för att motverka de könsnormer som kan komma att bli begränsande för barns utveckling och lärande. Båda rektoreorna i respektive förskola förklarar att pedagoger i förskolan måste mötas i olika forum för att uppnå en likvärdighet. Det är av stor vikt att det både är förskollärare och barnskötare som ges möjlighet att reflektera om olika pedagogiska frågor men även diverse normer för att det ska bildas en gemensam barnsyn i förskolorna som sedan berikar barnen i deras undervisning för att den ska bli likvärdig. Som vi skrev ovan uppfattar vi det som att de flesta förskollärare vi intervjuat delar bilden och tolkningen av begreppet likvärdighet som något som görs olika beroende på diverse aspekter. Vi ser även att förskollärarna tydligare förklarar hur det likvärdiga arbetet faktiskt ser ut i praktiken med barnen, genom gruppindelning eller anpassningar till barns individuella behov med mera. Å andra sidan uttrycks en tolkning av att begreppet likvärdighet är något många talar om men dessvärre inte innehar någon kunskap om hur det skall användas i praktiken. Lundgren (2017) beskriver likvärdighet som ett tolkningsbart begrepp som kan ha olika definitioner beroende på vem som tolkar begreppet.

Jämförelse av de olika förskolorna

Det är olika förutsättningar i de olika förskolorna beroende på vilket område förskolan ligger i vilket gör att barnen inte får en rättvis chans till en likvärdig utbildning. Som resultatet visar är både förskollärare och rektorer medvetna om dessa skillnader vilket gör att resursfördelningen behöver anpassas utifrån barnens behov och beroende på socioekonomiska faktorer. Alla barn behöver olika för att lyckas och det innebär att ekonomiska resurser behöver fördelas rätt för att förskollärare ska kunna göra anpassningar i utbildningen som skapar likvärdiga möjligheter för barnen i deras utveckling och lärande (Persson, 2012). I det resursstarka området vistas barnen på förskolan under längre perioder, till skillnad från det mer socioekonomiskt utsatta området, där förskollärarna upplever svårigheter att få barnen till förskolan. Resultatet visar att anledningen till orsakerna gällande barns förhållande till förskolan, beror på de socioekonomiska skillnaderna. Å ena sidan behöver alltså resurser ses över utifrån barns vistelsetid i det mer resursstarka området, medan det å andra sidan behöver prioriteras annorlunda för att i det mer utsatta området inkludera alla barn och stärka förskolans roll i samhället. I resultatet ser vi likheter när förskollärare och rektorer talar om vikten av kompetensutveckling för att höja kvaliteten i förskolorna. Om rektorer inte skapar förutsättningar genom kompetensutveckling till sin personal blir arbetet med likvärdighet i förskolan lidande. Det är ytterst viktigt att det läggs fokus på lärgrupper, utbildningar och reflektionsforum för att pedagoger i förskolan ska få en gemensam barnsyn och en samsyn om begreppet likvärdighet vilket i sin tur skapar förutsättningar till en likvärdig utbildning för alla barn samt en ökad kvalitet i förskolans undervisning. Sandberg (2021) förklarar hur förskollärare behöver reflektera över både bemötande och barnsyn för att sträva mot en god kvalitet i förskolans utbildning vilket vi tror kan komma att påverka arbetet för en likvärdig utbildning inom förskolan eftersom barns socioekonomiska förhållanden inom staden ser så pass olika ut.

I resultatet poängterar en rektor vikten av att förhålla sig till Barnkonventionen, som nu är en lag, vilket innebär att förskollärare behöver se över sitt förhållningssätt gentemot barnen och arbeta för allas lika värde. Vi kan se att de båda förskolorna tycker det är viktigt med ett normkritiskt arbete men att de förhåller sig till det på skilda sätt beroende på det socioekonomiska område förskolan befinner sig i. Exempelvis visar resultatet att förskolan i det resursstarka området har valt att lägga fokus på traditioner i koppling till normarbetet, medan förskolan i det mer utsatta området fokuserar på normer som har att göra med barns rätt till sin egen kultur. Vi upplever att båda förskolorna har relativt lika tankar om normer och hur de kan arbetas med men oavsett hur liknande tankar de har ser vi en skillnad i hur arbetet med normer går till i praktiken. Vår slutsats är att arbetet med normer är något som vi i förskolan alltid kommer behöva arbeta aktivt med på olika sätt, det räcker inte att arbeta med bara traditioner eller könsnormer.

Förskollärares yrkesutövning

För att koppla vår undersökning till förskollärares yrkesutövning har vi tänkt kring just de olika livsvillkor som barnen i studien ingår i. Varje förskollärare, oavsett vilket område hen arbetar i, behöver medvetet förhålla sig till ett normkritiskt perspektiv för att inte förstärka de stereotypiska bilder som går att utläsa utifrån exempelvis begreppet klass. Vi menar att det blir viktigt att vara medveten om det homogena perspektiv som beskrivs i det mer

resursstarka området, för att vidare ge barn möjligheten att skapa sig en bredare bild av samhället än utifrån just de villkor som dom är vana vid. Läroplanen för förskolan (2018) beskriver att förskolans verksamhet skall utgå från en grundsyn om öppenhet och respekt för människors olikheter i både uppfattningar och levnadssätt, vilket innebär att arbeta med heterogena perspektiv. Mer specifikt menar vi att det innebär att vi förskollärare behöver öka medvetenheten om att det ser olika ut överallt, att kommunicera med barnen på ett nyanserat sätt genom att förskollärarna lyfter barns olika hemförhållanden, utan att på något vis peka ut ett specifikt barn. På så vis kan barn ges möjlighet att, som Läroplanen säger, "på olika sätt reflektera över och dela sina tankar om livsfrågor" (Läroplan för förskolan, (lpfö-18), 2018, s.5).

Barns möjligheter till en likvärdig utbildning ska inte påverkas av vilket socioekonomiskt område barnen föds in i. Det är förskollärarens jobb att pröva och ompröva olika arbetssätt och förhållningssätt som tillgodoser varje barns enskilda behov, det är ett komplext uppdrag som innefattar stora utmaningar genom att förskollärare behöver tänka kompensatoriskt för att ge varje barn lika förutsättningar (Böhlmark & Holmlund, 2011). För att alla barn ska få en rättvis chans till en likvärdig utbildning behövs det tänkas på en rad olika faktorer såsom barngruppens storlek, bemanning, kompetens, tidsperspektiv samt ledning och organisation. Vi kan se att alla dessa faktorer påverkar möjligheten att förhålla sig didaktiskt till läroplansmålen och i sin tur det praktiska arbetet i resan till **en likvärdig utbildning för alla barn**. Förskollärare i hela landet behöver ges rätt förutsättningar för att ha möjlighet att ge alla barn samma chans till en likvärdig utbildning (Hildén, 2018).

Förslag till vidare forskning

Förslag på vidare forskning skulle vara att genomföra observationer på både förskolan Ekorren och Melonen för att se hur väl deras svar går att utläsa i det praktiska arbetet. Ett annat förslag skulle kunna vara att genomföra fler intervjuer med förskollärare och rektorer i olika socioekonomiska områden, för att upptäcka ytterligare skillnader eller likheter och för att få ännu fler tolkningar på begreppet likvärdighet i förskolan.

Referenslista

Ahrne, G., & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Liber

Ahrné, E. (2006). *Barns inflytande i förskolan - problem eller möjlighet för de vuxna?: En studie av ett utvecklingsarbete och dess betydelse för att förändra pedagogers förhållningssätt till barns initiativ*. Örebro: Örebro Universitet

Andersson, M., & Sach, D. (2017). Likvärdighet - en relationsfråga? - *En undersökning av förskollärares uppfattningar om en likvärdig utbildning i förskolan*. Förskollärarytbildning Utbildningsvetenskap, Högskolan Kristianstad, 15 hp

Björndal, C.R.P. (2018). *Det värderande ögat - Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), ss. 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

Böhlmark, A., & Holmlund, H. (2011). *20 år med förändringar i skolan: Vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: SNS <https://www.sns.se/artiklar/20-ar-med-forandringar-i-skolan-vad-har-hant-med-likvardigheten/>

Börjesson, M., & Palmblad, E. (red) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. (Doktorsavhandling). Stockholm: Ordfront

Edling, C., & Liljeros, F. (red) (2016). *Ett delat samhälle - makt, intersektionalitet och social skiktning*. Liber.

Ekström, A. (2020) *Likvärdighet i skolan*. Svar på skriftlig fråga 2020/21:829 besvarad av Utbildningsminister Anna Ekström (S) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svar-pa-skriftlig-fraga/likvardighet-i-skolan_H812829

Elmeroth, E. (2012). *Normkritiska perspektiv - i skolans likabehandlingsarbete*. Studentlitteratur AB: Lund

Göteborgs stad. (2017). *Skilnader i livsvillkor i Göteborg: Jämlikhets-rapporten*. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/1c7c56fb-9ec5-4995-821e-9fda232cec06/jamlikhetsrapporten2017_sammanfattning.pdf?MOD=AJPERES

Heng, T. (2014). *The nature of interactions between Chinese immigrant families and preschool staff: How culture, class, and methodology matter*. Journal of Early Childhood Research, 12(2), 111-127.

https://www.researchgate.net/publication/275450794_The_nature_of_interactions_between_Chinese_immigrant_families_and_preschool_staff_How_culture_class_and_methodology_matter

Hildén, E. (2018, 21 mars). *Genom en likvärdig förskola kan vi ge alla barn samma chans*. Förskolebloggen. Lärarförbundet.

<https://www.lararforbundet.se/bloggar/forskolebloggen/genom-en-likvardig-forskola-kan-vi-ge-alla-barn-samma-chans>

Ivarson Jansson, E. (2001). *Relationen hem - förskola: Intentioner och uppfattningar om förskolans uppgift att vara komplement till hemmet 1990-1995*. (Avhandling, Umeå Universitet) Umeå Universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, Pedagogiska institutionen.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:156233/FULLTEXT01.pdf>

Jämlikhets-rapporten. (2017). *Skillnader i livsvillkor i Göteborg: Jämlikt Göteborg. Hela staden socialt hållbar*. Göteborgs Stad <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d6e5a288-d8a2-4798-a0de-17219bf40436/jamlikhetsrapporten2017.pdf?MOD=AJPERES>

Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling: En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Lundgren, U. P. (2017). *Från jämlikhet till valfrihet – En betraktelse över den politiska styrningen av den obligatoriska skolan*. I S. Scheutz (Red.), *En likvärdig skola för alla* (s. 97–127). Uppsala: Iustus.

Lundström, U., Holm, A-S., & Erixon Arreman, I. (2017). *Rektor i skärningspunkten mellan likvärdighet och skolmarknad*. Utbildning & Demokrati 2017, vol 26, nr 1, 19-41. Tema: skolan och marknaden.

https://scholar.google.se/scholar_url?url=https://journals.oru.se/uod/article/download/1070/1059&hl=sv&sa=X&ei=Q9djY-2pHKmXy9YPntqnaA8&scisig=AAGBfm3TZseH0D8i10skRIdKnCwLZBDgOQ&oi=scholar

Läroplan för förskolan. Reviderad (2018). (2018). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Lövkrona, R. (2009). Normkritik - en metod i värdegrundsarbetet. Rejmér, A. (red) *Värdegrundsarbete i akademien: med erfarenhetet från Lunds universitet* (s.133-142). Lunds Universitet

Salmson, K., & Ivarsson, J. (2015). *Normkreativitet i förskolan - om normkritik och vägar till likabehandling*. Olika förlag AB

Sandberg, A. (2021). *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Studentlitteratur.

SFS 2010:800. Skollag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svar-pa-skriftlig-fraga/likvardighet-i-skolan_H812829

Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (red) (2009). *Barns tidiga lärande. En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 290) [Avhandling, Göteborgs universitet]. ISBN 978-91-7346--662-2 ISSN0436-1121

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/20404/gupea_2077_20404_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Skolverket. (2021). Likärdig förskola i svårigheter.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/likvardig-forskola-i-svarigheter>

Skolinspektionen. (2018). Förskolans kvalitet och måluppfyllelse – ett treårigt regeringsuppdrag att granska förskolan. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/redovisning-av-regeringsuppdrag/2018/forskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse-slutrapport-feb-2018.pdf>

Swärd, A-K., & Westman Andersson, G. (Red) (2022). *Specialpedagogisk verksamhet – för alla barn i förskolan*. Studentlitteratur.

Persson, Sven. (2012). *Förskolans betydelse för barns utveckling, lärande och hälsa. (Kommissionär i Kommission för ett socialt hållbart Malmö)*. Malmö Högskola

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S (2009). Preschool Quality and Young Childrens Learning in Sweden. <https://ijcecep.springeropen.com/articles/10.1007/2288-6729-3-1-1#citeas>

Pramling Samuelsson, I., Williams, P., & Sheridan, S. (2015). *Stora barngrupper i förskolan relaterat till läroplanens intentioner*. Nordisk barnehageforskning. Nordic early childhood educational research.

<https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/108>

Renblad, K., & Brodin, J. (2012). *Kvaliteten i förskolan påverkar barns välbefinnande. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan*. Högskolan för Lärande och Kommunikation (HLK), Plattformen för förskolepedagogisk forskning, Högskolan i Jönköping.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:579251/FULLTEXT01.pdf>

Thornberg, R. (2013). *Det sociala livet i skolan. Socialpsykologi för lärare*. (Andra upplagan). Liber AB. Stockholm.

Ter Avest, I. (2014). *Different Children, Equal Citizens and a Diverse Team of Teachers: A Safe Space for Unique Persons and Equal Citizens*. *Journal for the Study of Religion*, 27(1), ss. 192-209.

https://www.researchgate.net/publication/317450785_Different_children_equal_citizens_and_a_diverse_team_of_teachers_A_safe_space_for_unique_persons_and_equal_citizens

UNICEF Sverige. (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*.
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet (2015). *En likvärdig förskola för alla barn - innebörder och indikatorer*. Stockholm.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25a76/1555422970243/En-likvaerdig-foerskola_VR_2015.pdf

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningsed*. Vetenskapsrådet. Stockholm
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Williams, P., & Sheridan, S. (2019). *Förskollärarkompetens – Skärningspunkt i undervisningens kvalitet*. 36(3-4), 127-146

https://www.researchgate.net/publication/330251764_Forskollararkompetens_-_Skarningspunkt_i_undervisningens_kvalitet

Winther Jörgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur AB: Lund.

Åkerblom, A., Hellman, A., & Pramling, N. (red) (2020). *Metodologi - För studier i, om och med förskolan*. Gleerups utbildning AB.

Öhman, M. (red) (2017). *Att bryta mönster - relationer, normer och barns rätt*. Lärarförlaget: Malmö

Bilagor

Bilaga 1-Intervjuguide

Vi genomför en studie för att skriva ett examensarbete om begreppet likvärdighet i förskolan. Syftet är att undersöka hur begreppet likvärdighet kan tolkas och talas om på olika sätt av olika förskollärare samt hur det jobbas med detta för att ge barn en likvärdig utbildning. Eftersom rektorer har ansvaret för förskolans utbildning och kvalitet (Lpfö-18) vill vi även studera hur de leder förskollärare och utvecklar den pedagogiska verksamheten för en likvärdig förskola. Alla deltagare är anonyma och vi kommer att avidentifiera alla intervjusvar. Även område och förskola kommer att hållas anonymt i studien.

Inledning

- Hur länge har du arbetat som förskollärare/rektor?
- Hur länge har du arbetat på denna förskola?
- Varför valde du att börja arbeta på just denna förskola?

Socioekonomiska förhållanden

- Hur skulle du beskriva det här området som förskolan ligger i? Kan du ge exempel?

Följdfrågor:

- På vilket sätt har de det tufft?
- Kan du se att det påverkar barnen i verksamheten, hur?
- Hur skulle du beskriva vårdnadshavares socioekonomiska bakgrund?
- Kan du se att vårdnadshavares socioekonomiska bakgrund påverkar barns olika förutsättningar att delta i förskolans verksamhet? På vilket sätt?
- Finns det barn med annat modersmål än svenska här?
- Är det någon tydlig skillnad i procent?

Likvärdighet

- Vad innebär begreppet likvärdighet i förskolan för dig? /Hur tolkar och förstår du begreppet likvärdighet i förskolan? Ge exempel

Följdfråga:

- Har du exempel på hur ni jobbar med likvärdighet med tanke på att du berättade om svårigheterna med till exempel språkbiten
- Talar ni om likvärdighet i ert arbetslag? Vad talar ni om då?
- Hur skulle du beskriva att ni arbetar med likvärdighet i ert pedagogiska arbete? Kan du ge några exempel?

- Vilka förutsättningar och/eller svårigheter upplever du som *förskollärare* i arbetet för att kunna bedriva en likvärdig utbildning för alla barn?
- Vilka förutsättningar ger du som *rektor* dina medarbetare för att de skall kunna bedriva en likvärdig utbildning för alla barn? Vilka svårigheter finns det?
- Vilka möjligheter ges *barnen* att delta i förskolans verksamhet på ett likvärdigt sätt?
- Upplever du att det finns några specifika möjligheter/svårigheter i arbetet med likvärdighet på just den här förskolan?

Normer

- Hur skulle du beskriva relationen till vårdnadshavarna?
- Vilket inflytande har vårdnadshavarna på ert arbete i förskolan? (lägger de sig i eller är mer frånvarande?)
- Är vårdnadshavarna intresserade av det pedagogiska arbetet?
- Har vårdnadshavarna synpunkter på den pedagogiska verksamheten?
- Finns det specifika normer som ni jobbar extra med? Beskriv!
- Hur påverkar dessa normer arbetet med en likvärdig utbildning?
- Skulle ni säga att ni arbetar aktivt med normkreativitet i ert arbetslag/förskola? Hur?
- Ges barnen möjligheter att själva bli delaktiga i ett normkritiskt arbete? I så fall, vilka möjligheter ges dem?

Avslutning

- Är det något du vill kommentera eller lägga till? /Tycker du det är något vi har glömt att fråga?
- Tack för att du ställde upp!